

**Рівненський державний гуманітарний університет
Художньо-педагогічний університет
Кафедра івент-індустрій, культурології та музеєзнавства**

Кваліфікаційна робота освітнього ступеня «Бакалавр»

**КУЛЬТУРНА РЕГІОНАЛЬНА ПРАКТИКА В УМОВАХ ДІЇ РЕФОРМИ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

Виконала: **Андрушко Іванна**

здобувачка вищої освіти 4 курсу,

Галузь знань – 02 «Культура і мистецтво»

спеціальності 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності

Науковий керівник:

старший викладач Колосюк О. А.

Консультант

кандидат педагогічних наук,

професор, професор кафедри

івент-індустрій, культурології та музеєзнавства

Виткалов В.Г.

Рецензент:

Рівне – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СУЧАСНИХ ГРОМАДАХ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД.....	13
1.1. Культурна діяльність у сучасних умовах	13
1.2. Сутність реформи місцевого самоврядування: досвід Тернопільщини	23
Висновки до розділу I	33
РОЗДІЛ II. ТЕРНОПІЛЬЩИНА В СИСТЕМІ КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЬОГОДЕННЯ.....	37
2.1. Культурний потенціал Тернопільщини	37
2.2. Культурна спадщина регіону і проблеми її збереження	44
Висновки до розділу 2.....	55
РОЗДІЛ III. РЕГІОНАЛЬНА КУЛЬТУРНА ПРАКТИКА В СТРУКТУРІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	58
3.1. Нові форми проведення фестивального руху в регіоні.....	58
3.2. Борщівська вишиванка як феномен культури.....	65
3.3. Тенденції розвитку культурної практики в сучасних умовах	72
Висновки до розділу 2.....	75
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	81

ВСТУП

Суспільні обставини в Україні змінили безліч векторів сталого розвитку, сформувавши власну систему культурних координат.

Актуальність теми дослідження культурної регіональної практики в умовах дії реформи місцевого самоврядування обумовлена рядом чинників, що впливають на сучасний розвиток культурного середовища в Україні. Сучасні процеси децентралізації, які активно впроваджуються в країні, суттєво змінюють структуру та функціонування місцевого самоврядування. Це, в свою чергу, має безпосередній вплив на соціокультурну сферу, яка є важливим елементом соціально-економічного та духовного розвитку регіонів. Реформа місцевого самоврядування, яка передбачає передачу значної частини повноважень та ресурсів від центральної влади до органів місцевого самоврядування, створює нові можливості та виклики для культурної діяльності на регіональному рівні. З одного боку, це дозволяє громадам більш ефективно використовувати місцеві ресурси, розвивати культурні проекти, враховуючи специфіку та потреби своїх територій. З іншого боку, нові умови вимагають від місцевих органів влади підвищеної відповідальності та компетентності у сфері управління культурною сферою. Важливим аспектом є також інтеграція сучасних інформаційних технологій у культурну діяльність, що дозволяє зробити культурні послуги більш доступними та різноманітними.

Цифровізація культурної спадщини, створення онлайн-ресурсів, проведення віртуальних заходів – все це відкриває нові обрії для розвитку регіональної культури в умовах децентралізації.

Актуальність дослідження зумовлена соціальними викликами, з якими стикається Україна, зокрема, в умовах повномасштабного військового конфлікту. В цих умовах культурна діяльність набуває особливого значення як засіб підтримки морального духу населення, збереження національної ідентичності та інтеграції тимчасово переміщених осіб. Розробка нових форм та методів культурної роботи, що відповідають сучасним реаліям, є

необхідною умовою для ефективної реалізації культурної політики на місцях. Дослідження культурної регіональної практики в умовах дії реформи місцевого самоврядування є актуальним і своєчасним, адже воно сприяє виявленню як позитивних аспектів, так і проблем, що виникають у процесі децентралізації, та розробці рекомендацій щодо покращення культурної діяльності на регіональному рівні. Це дослідження має певний потенціал для підвищення ефективності культурної політики та сприяння сталому розвитку регіонів України, зокрема й того, що є предметом наукового студіювання.

Мета цього дослідження полягає у всебічному аналізі та систематизації досвіду Тернопільщини щодо збереження і популяризації регіональної культурної спадщини в умовах сучасних викликів, зокрема військового вторгнення та реформи місцевого самоврядування. **Об'єктом дослідження** є регіональна культурна спадщина Тернопільщини, яка включає історичні пам'ятки, традиційні ремесла, культурні практики, місцеву кухню та інші елементи культурного життя регіону. **Предметом дослідження** є процеси збереження, популяризації та інтеграції культурної спадщини Тернопільщини в сучасний культурний простір та вплив цих процесів на соціокультурний розвиток регіону. **Завдання дослідження:**

1. Дослідити сутність і потенціал регіональної культурної практики в сучасних умовах та провести характеристику Тернопільщини, включаючи аналіз інфраструктури культурних пам'яток і традицій.
2. Визначити найбільш помітні культурні явища регіону, зокрема такі культурні феномени, як борщівська вишиванка.
3. Охарактеризувати регіональну культурну практику в структурі сучасних інформаційних технологій: нові форми проведення фестивального руху в регіоні та тенденції розвитку культурної практики в сучасних умовах.

Методологія дослідження культурної регіональної практики в умовах дії реформи місцевого самоврядування включає кілька основних методів, що забезпечують всебічне та глибоке вивчення теми. Одним із таких методів є *метод аналізу*, який передбачає детальний розгляд окремих елементів

культурної спадщини. Аналізуючи історичні пам'ятки, традиції, ремесла, можна виділити їхні особливості та визначити їхній вплив на культурне середовище регіону. *Метод синтезу* полягає у поєднанні окремих елементів культурної спадщини в єдине ціле, що допомагає побачити загальну картину культурного феномену. Це дозволяє інтегрувати отримані знання і виявити, як різні аспекти культурної спадщини взаємодіють між собою і формують унікальне культурне середовище регіону. *Метод порівняння* використовується для виявлення подібностей і відмінностей між культурною спадщиною досліджуваного регіону та інших регіонів. Це дозволяє визначити унікальні риси регіональної культурної спадщини та оцінити її значущість у загальнонаціональному контексті. Порівняння також допомагає виявити найкращі практики збереження і популяризації культурної спадщини, які можуть бути застосовані в інших регіонах.

Методи індукції та дедукції є важливими для формування наукових висновків. Індукція дозволяє на основі окремих фактів та спостережень робити загальні висновки про культурну спадщину регіону. Наприклад, досліджуючи окремі випадки збереження історичних пам'яток, можна зробити загальний висновок про ефективність культурної політики в регіоні. Дедукція, навпаки, дозволяє на основі загальних принципів і теорій робити висновки про окремі елементи культурної спадщини, допомагаючи уточнити та перевірити отримані знання. *Описовий метод* використовується для детального опису елементів культурної спадщини, що дозволяє створити повну і точну картину культурного феномену регіону, включаючи опис історичних пам'яток, традиційних ремесел, культурних практик та інших аспектів. Цей метод забезпечує багатогранний погляд на культурну спадщину і допомагає виявити її унікальність. *Метод узагальнення* використовується для підбиття підсумків дослідження та формування загальних висновків. Узагальнюючи результати аналізу, синтезу, порівняння та інших методів, можна сформулювати рекомендації щодо збереження і популяризації культурної спадщини регіону. Комплексний підхід, що

включає використання низки методів, забезпечує всебічне і глибоке дослідження регіональної культурної спадщини, що є основою для розробки ефективних стратегій її збереження та популяризації в сучасних умовах. Історичний метод дозволяє досліджувати розвиток культурної спадщини у часі, зрозуміти витoki і еволюцію культурних практик, а також їхнє значення в сучасному контексті. Це важливо для оцінки, як історичні умови впливали на формування сучасного культурного середовища та для визначення довгострокових тенденцій у розвитку культурної практики. Комплексне застосування методів дозволяє всебічно вивчити культурну регіональну практику, оцінити її поточний стан в умовах сучасних викликів.

Історіографія проблематики культурної регіональної практики на Тернопільщині в умовах дії реформи місцевого самоврядування включає роботи різних авторів, які досліджують аспекти культурного розвитку, вплив децентралізації та сучасні виклики в регіоні. Одним із дослідників є Р. Балута, який у своїй статті "Розвиток української культури у сучасних умовах" висвітлює актуальні питання розвитку культури в Україні в умовах сучасних викликів. Р. Балута аналізує, як війна та децентралізація впливають на культурну сферу, та окреслює можливі шляхи подолання проблем, що виникають.

І.М. Бітюк та О.О. Бердичевська у статті "Перспективи розвитку сфери культури у період воєнного стану" досліджують, як воєнний стан впливає на культурну діяльність, і пропонують перспективи розвитку культурної сфери в цих умовах. Вони акцентують увагу на необхідності адаптації культурної політики до умов кризи. Б. Боденчук у своїй роботі "Децентралізація на Тернопільщині: переваги і недоліки" аналізує результати реформи місцевого самоврядування в Тернопільській області. Автор розглядає яким чином децентралізація вплинула на управління культурною спадщиною та розвиток культурних проєктів на місцевому рівні. Н.М. Кіндрачук у дослідженні "Історико-культурна спадщина Тернопільської області: сучасний стан та перспективи використання в туризмі" зосереджується на сучасному стані

історико-культурної спадщини регіону та її потенціалі для розвитку туризму. Кіндрачук аналізує проблеми збереження культурної спадщини та пропонує шляхи їхнього вирішення. Н.П. Стецько у статті "Формування стратегії розвитку туризму Тернопільської області" досліджує роль культурної спадщини у розвитку туризму в регіоні. Авторка пропонує стратегії, які можуть сприяти підвищенню привабливості Тернопільщини як туристичного напрямку. Ю. Богуцький та інші автори у колективній монографії "Українська культура в європейському контексті" розглядають місце української культури, зокрема регіональної, у європейському контексті. Вони аналізують взаємодію між місцевими культурними практиками та загальноєвропейськими тенденціями. Стаття Р. Балуту "Розвиток української культури у сучасних умовах" на сайті Universe – аналізує вплив сучасних умов, таких як війна та децентралізація, на розвиток української культури. Стаття є важливою для розуміння тенденцій в культурному житті країни. Є й чимало інших наукових праць, спрямованих на розробку окресленої проблематики. Отож історіографія культурної практики на Тернопільщині представлена різними дослідниками, які аналізують культурну спадщину, вплив децентралізації та сучасні виклики на розвиток культурної сфери регіону. Утім, дослідження векторів цієї проблематики неозоре.

Джерельна база даного дослідження базується на різноманітних матеріалах, які охоплюють різні аспекти культурної регіональної практики на Тернопільщині в умовах дії реформи місцевого самоврядування. Джерела включають наукові статті, монографії, практичні посібники, інтернет-ресурси та офіційні документи. Одним із важливих джерел є стаття на інтернет-ресурсі Ternopilski.info під назвою «Дзвони Лемківщини»: історія створення, цікаві забави та особливості фестивалю лемківської культури. Це джерело надає детальну інформацію про історію створення фестивалю, його ключові події та особливості, що є важливим для розуміння культурної спадщини Лемківщини.

Сакральна архітектура Тернопільщини висвітлена на ресурсі IRP.te.ua. Ця стаття описує історичні та культурні цінності сакральних споруд Тернопільщини, що є важливим для дослідження культурної спадщини регіону. Практичний посібник «Формування спроможних територіальних громад» виданий Асоціацією міст України є ще одним ключовим джерелом. Він висвітлює процес формування територіальних громад в Україні, включаючи Тернопільщину, і надає рекомендації щодо управління культурною сферою в умовах децентралізації. На ресурсі Vuzlit.com розміщена стаття про біосоціальні ресурси Тернопільської області, яка охоплює історико-культурну спадщину регіону. Це джерело надає вичерпну інформацію про сучасний стан і використання культурних об'єктів у Тернопільській області. На ресурсі Dianaplus.com.ua розміщена стаття "Борщівська вишиванка: сучасні та старовинні схеми", яка описує традиції та сучасні тенденції у вишиванках Борщівського району. Це джерело є важливим для дослідження специфічних культурних практик регіону. Офіційні документи, такі як Бюджетний кодекс України та інші закони, також використовуються у дослідженні для аналізу правової бази, яка регулює культурну сферу та децентралізацію. Ці документи надають контекст і правові рамки для проведення культурної діяльності в умовах реформ.

Перелік пам'яток культурної спадщини національного значення Тернопільської області, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, включає пам'ятки, що мають особливу історичну, культурну чи архітектурну цінність на національному рівні. Він надає інформацію про об'єкти, які охороняються державою і є важливими для національної ідентичності та культурної спадщини України. Перелік пам'яток культурної спадщини місцевого значення, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, містить інформацію про пам'ятки, що мають значення на рівні області. Ці об'єкти є важливими для регіональної історії та культури і потребують збереження та популяризації. Перелік пам'яток історії

не занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України включає історичні об'єкти, які ще не отримали офіційного статусу нерухомих пам'яток, але мають історичну цінність. Цей перелік важливий для виявлення нових об'єктів, що потребують охорони та дослідження. Перелік пам'яток монументального мистецтва не занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України охоплює монументальні твори мистецтва, такі як скульптури, меморіали та інші об'єкти, які не включені до офіційного реєстру. Цей документ допомагає ідентифікувати об'єкти монументального мистецтва, що мають культурну цінність для регіону. Перелік щойно виявлених об'єктів культурної спадщини (історії) Тернопільської області містить нові об'єкти, що були виявлені та ідентифіковані як важливі з точки зору історії. Включення таких об'єктів до переліку сприяє їхній охороні та дослідженню. Перелік щойно виявлених об'єктів культурної спадщини (монументального мистецтва) включає нововиявлені об'єкти монументального мистецтва, які потребують захисту та вивчення. Цей документ дозволяє вчасно виявляти та зберігати нові об'єкти культурної спадщини регіону, популяризуючи їх у просторі сьогодення.

Таким чином, джерельна база дослідження включає широкий спектр матеріалів, що охоплюють різні аспекти культурної регіональної практики на Тернопільщині, дозволяючи всебічно аналізувати тему в умовах сучасних викликів і реформ.

Теоретичне значення дослідження полягає у всебічному аналізі культурної регіональної практики на Тернопільщині в умовах дії реформи місцевого самоврядування. Це дослідження сприяє поглибленню розуміння процесів збереження та популяризації культурної спадщини в умовах децентралізації, а також вивченню впливу сучасних викликів, таких як військовий конфлікт та реформа управління, на культурне життя регіону. Результати дослідження можуть бути використані для розробки теоретичних моделей і концепцій у сфері культурної політики та регіонального розвитку.

Практичне застосування дослідження полягає у можливості використання його результатів для розробки стратегій збереження та популяризації культурної спадщини Тернопільщини. На основі отриманих даних можна вдосконалювати програми культурного розвитку регіону, що сприятиме підвищенню ефективності управління культурною сферою в умовах децентралізації. Крім того, результати дослідження можуть бути корисними для місцевих органів влади, культурних організацій та громадських об'єднань при плануванні та реалізації культурних заходів, спрямованих на збереження культурної спадщини та розвиток туризму.

Наукова новизна роботи полягає в узагальненні наявного матеріалу стосовно регіональної культурної практики та спробі створити відповідний культурний портрет Тернопільщини, в якому представити основні здобутки та проблеми сьогодення, виходячи із формату бакалаврського дослідження.

Апробація матеріалів даного дослідження здійснювалася під час різних видів занять на спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» в Рівненському державному гуманітарному університеті, а також у процесі виступів на науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема:

- **Андрушко Іванна** – здобувачка ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – PR-технології в сучасній культурній практиці: специфіка впровадження на регіональному рівні. *Звітна наукова конференція професорсько-викладацького складу, здобувачів в/о різних рівнів та співробітників РДГУ*. За 2023 рік: програма. Рівне : РДГУ, 2024. С. 104 [113 с.].

- **Андрушко Іванна** – здобувачка СО «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – PR-технології в художній практиці регіону: особливості впровадження в умовах надзвичайного стану: VIII всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 20-21.2024 р.: програма. Київ: КНУКіМ, 2024. С. 6 [8 с.].

- **Андрушко Іванна** – здобувачка ОС «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – Трансформація управлінської ініціативи в регіонах: досвід Тернопільщини: *Регіональний соціокультурний менеджмент: сучасні виклики і тенденції розвитку*: V всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, 23.11.2023 р.: Програма. Львів: НАМ, 2023. С. 12 [21 с.].

- **Андрушко Іванна** – здобувачка ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – PR-технології в мистецькій практиці сьогодення: регіональний досвід: *Молоді музикознавці: XXIII між нар. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 29-31 берез. 2024 р.: Програма. Київ: КМАМ ім. Р.М.Глієра, 2024. С. 11 [17 с.].

- **Андрушко Іванна** – здобувачка ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – PR-технології в практиці роботи регіональних установ культури: *Культурологічні дослідження та культурні практики у репрезентації молодих науковців*: Круглий стіл, м. Київ, 18 квіт., 2024 р.: програма. Київ: НаУ «КМА – Ін-т культурології НАМ України», 2024. С. 6 [8 с.].

- **Андрушко Іванна** – здобувачка ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», РДГУ – Регіональна культурна практика в умовах дії реформи місцевого самоврядування (музейний досвід Тернопільщини): *II міжнародний музейний форум «Сучасний музейний простір і виклики сьогодення»*: м. Ужгород, 26-28.06.2024 р.: програма. Ужгород, 2024. С. [с.] (надіслано до оргкомітету).

- **Андрушко Іванна** – здобувачка ОС «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – Реформа місцевого самоврядування в регіонах: досвід і проблемний ряд: *Феномен культури постглобалізму: контекст військових конфліктів*: IV між нар н/п конф., 22.11.2023, м. Маріуполь-Київ: програма. Київ, 2023. С. 27 [42 с.].

- **Андрушко Іванна** – здобувачка ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – PR-технології в художній

практиці регіону: особливості впровадження в умовах надзвичайного стану. *Філософія культурно-мистецької освіти: III всеукр. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 28.03.2024 р.: програма. Київ: КНУКіМ. С. 13 [20 с.].

- **Андрушко Іванна** – здобувачка ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – PR-технології в європейській культурній практиці: специфіка впровадження на регіональному рівні. *Полілог культур: освітній, філологічний, культурологічний аспекти: між нар. наук.-практ. конф.*, м. Чернігів, 18-19 квіт. 2024 р.: програма. Чернігів, 2024. С. 10 [14 с.].

Матеріали дослідження апробовані також у статті на тему «Децентралізація як напрям культурної політики : досвід Тернопільщини». *Актуальні питання культурології: альм. наук. т-ва «Афіна» кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства. Рівне: РДГУ, Вип. 23. 2024. С. [с.]* (прийнято до друку).

та *тезах наукової доповіді* на тему «Борщівка вишиванка як феномен культури» *Музей в структурі івент-ринку в регіоні: сучасні тенденції і проблеми: II міжнародний музейний форум «Сучасний музейний простір і виклики сьогодення»*. Ужгород, 2024. С. [с.] в друці.

Структура роботи складається із вступу, трьох розділів та підрозділів, в яких розкривається обрана для розгляду проблематика, списку використаних джерел та літератури, введено 51 позицій літератури та джерел, робота має об'єм у 87 сторінок, із них основного тексту – 80.

РОЗДІЛ І. КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СУЧАСНИХ ГРОМАДАХ : РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД.

1.1. Культурна діяльність у сучасних умовах

Сьогодні в суспільстві триває жвава дискусія щодо майбутнього шляху України в різних сферах суспільного життя. Попри те, що культурний розвиток і культурна політика займають важливе місце, вони часто не отримують першочергової уваги з боку державної влади. Незважаючи на це, очевидним залигається факт, що культурне середовище України не відповідає вимогам її культурного та духовного відродження. У контексті багатоетнічної України доволі часто постає проблема формування нової колективної ідентичності. Цей виклик, на думку автора, зумовлений перехідним характером нинішнього етапу культурної політики, який виступає поворотним пунктом, що формує траєкторію культурної еволюції, а відтак, і суспільного розвитку. Слід зазначити, що проголошення незалежності України стало ключовим моментом у відродженні національного духу та відродженні української культурної спадщини. Протягом років докладено значних зусиль для утвердження української мови як державної, що увінчалось прийняттям ключових нормативних актів, таких як Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [35].

Центральне місце в культурному відродженні за роки державної незалежності посідала самовіддана праця численних фахівців та науковців. Паралельно з цим в архівах, музеях і бібліотеках були створені спеціалізовані відділи для просування української культури на міжнародному рівні.

Зняття обмежень на поширення культури та дозвіл на підприємницьку діяльність сприяли справжньому сплеску видавничої справи, створення нових засобів масової інформації та культурних програм на радіо і телебаченні. У той же самий час розвивалися інноваційні форми культурного

самовираження не лише в державних установах, а й у комерційних проектах та інституціях громадянського суспільства. У цьому контексті доречним буде згадати про такі організації, як Товариство шанувальників української мови та «Просвіта», які відігравали ключову роль у просуванні мовного законодавства та сприянні культурній освіті через різні ініціативи, зокрема, недільні школи. Особливої уваги заслуговує і те, що політичні партії дедалі частіше включали питання культурного розвитку до своїх програм. Утім, поряд із цими очевидними досягненнями, зростає визнання зростаючих вимог до української культури, особливо в контексті її глобальної інтеграції. Суспільство все частіше розглядає культуру як засіб формування суспільного розвитку, а культура сприймається як сутність національної ідентичності та наріжний камінь як індивідуального, так і державного існування [3].

Дослідження проблематики сучасного функціонування культури, а відтак і вивчення можливих перспектив до її вдосконалення потребує чіткого розуміння теоретичних засад. Зважаючи на це, доречним є звернутись до дефініції поняття «культурна діяльність». У сучасному науковому дискурсі існують різні підходи до визначення, вважаємо за необхідне зосередитись на основних. У глосарії Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) можемо знайти дефініцію, згідно з якою культурна діяльність охоплює дії, які втілюють або передають форми культурного самовираження, незалежно від їх комерційного значення. Ця діяльність може сприяти створенню культурних товарів і послуг [50].

На думку О. Є. Матвійчук, культурна діяльність охоплює широкий спектр творчих та експресивних зусиль, які сприяють збагаченню та збереженню культурної спадщини. Вона включає ініціативи, спрямовані на просування культурної ідентичності, виховання поваги до культурного розмаїття та зміцнення суспільної згуртованості. Культурна діяльність охоплює різні форми художнього вираження, культурні заходи, освітні програми та громадську активність, які відображають цінності, традиції та досвід певного суспільства. Через культурну діяльність окремі особи та

громади беруть участь у створенні, поширенні та вшануванні культурної спадщини, тим самим сприяючи життю та стійкості своєї культурної ідентичності [27]. На думку упорядників Технічної енциклопедії «Tech Trend», культурна діяльність охоплює широкий спектр ретельно спланованих заходів або зібрань, організованих певними спільнотами чи культурними групами. Ці заходи, насамперед, спрямовані на створення, поширення або підтримку культури, пов'язаної з певним соціальним утворенням. Прикладами таких культурних заходів можуть бути фестивалі класичної музики та кулінарні ярмарки. Ці ініціативи, як правило, здійснюються державними або приватними установами/організаціями в межах однієї громади, зокрема такими як місцеві органи влади, посольства, культурні центри або музеї, щоб продемонструвати та відзначити свою культуру та ідентичність. Спектр культурних заходів може варіюватися від місцевих і національних до міських або менш масштабних демографічних подій. Зважаючи на це участь у культурних заходах виходить за межі простого збереження історичних культурних норм; вона за своєю суттю включає фундаментальний аспект – здатність людини створювати нові цінності. Створення нових культурних цінностей виступає як конструктивна та творча діяльність, яку можна оцінити за різними критеріями, як кількісно, так і якісно. Культурна діяльність, у такому розумінні охоплює постійні процеси збереження, інновацій, обміну та інтеграції культурних цінностей [23].

Слід підкреслити, що дефініція поняття «культурна діяльність» міститься і у чинному законодавстві України. Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про культуру», діяльність у сфері культури (культурна діяльність) – творча, господарська, наукова, бібліотечна, інформаційна, музейна, освітня, культурно-дозвіллева та розважальна діяльність, спрямована на створення, тиражування, розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян [37].

На думку автора, дефініція, визначена законодавцем є найбільш ґрунтовною, оскільки, окрім спрямування визначає ще й широкий спектр різноманітних видів культурної діяльності. Більше того, саме цим визначенням керуються усі культурні установи в межах нашої держави, незалежно від форми власності. Зважаючи на це, в рамках цього дослідження, культурна діяльність розглядатиметься у розумінні, закріпленому в законодавстві України. Окресливши розуміння досліджуваного явища, розглянемо роль та значення культурної діяльності в нашій державі.

Культурна діяльність має значний вплив на формування сучасного демократичного суспільства, що є особливо актуальним для України в умовах інтеграції у європейську спільноту. До такого висновку дійшла Європейська комісія за результатами дослідження, зазначаючи, що культурна діяльність – це не лише витрати, а інвестиції з багатогранними вигодами. Вони охоплюють емоційні, творчі, експресивні та спільні виміри, сприяючи створенню простору для діалогу, зв'язків між громадами, обміну досвідом та кращими практиками. Заходи у сфері культурної діяльності відіграють ключову роль у формуванні соціального капіталу, об'єднуючи людей різного походження та віку у спільному досвіді. Такий соціальний капітал діє як згуртован сила, що об'єднує громади, сприяючи довірі, толерантності та співпереживанню між їхніми членами. Пріоритетність культурної участі громадян є необхідною для розвитку громадянської активності, зміцнення життєздатності демократії та посилення соціальної згуртованості в усьому Європейському Союзі. Зважаючи на це, культурна діяльність лежить в основі наших демократичних суспільств, а активна участь активно формує структуру наших громад. Використання трансформаційної сили культури має першорядне значення для забезпечення демократичного добробуту наших суспільств [53]. Одним аспектом, який зумовлює актуальність розвитку культурної діяльності є і її позитивний вплив на фізичне та ментальне здоров'я громадян, а також формування ними вищого рівня самосвідомості.

У цьому контексті доречним є звернутись до результатів дослідження колективу норвезьких авторів на чолі з Е. Хансен. Дослідники зазначають, що культурна діяльність пропонує безліч переваг, які виходять за рамки лише простої розваги чи мистецького самовираження. Залучення людей до культурних заходів, таких як відвідування театральних вистав, кінотеатрів та музеїв, участь у місцевих фестивалях або приєднання до культурних клубів, надає людям можливості для особистісного зростання, соціальної взаємодії та згуртованості громади. Перш за все, культурна діяльність сприяє інтелектуальній стимуляції та творчості. Досліджуючи різні форми мистецтва, літератури, музики і театру, люди можуть розширити свій кругозір, розвинути навички критичного мислення і посилити свою уяву. Культурні заходи заохочують людей мислити нестандартно, ставити під сумнів свої погляди та цінувати різноманітні форми культурного самовираження.

Участь у культурних заходах сприяє налагодженню соціальних зв'язків і зміцнює зв'язки в громаді. Відвідування культурних заходів з друзями, співпраця в мистецьких проектах чи волонтерство в культурних організаціях - все це об'єднує людей, формує почуття приналежності та сприяє соціальній згуртованості. Культурна діяльність слугує платформою для людей різного походження, де вони можуть зібратися разом, обмінятися досвідом і вшанувати спільну спадщину. Більше того, культурна діяльність позитивно впливає на емоційне благополуччя та психічне здоров'я. Занурення в мистецтво, музику чи літературу може викликати сильні емоції, дарувати відчуття задоволення та зменшувати стрес. Залучення до культури пропонує вихід для самовираження, дозволяючи людям висловлювати свої почуття, думки та досвід за допомогою різних творчих засобів. Більше того, участь у культурних заходах може підвищити самооцінку, зміцнити впевненість у собі та дати відчуття досягнення [51].

Не менш важливою є і роль культурної діяльності у збереженні та популяризації культурної спадщини. Беручи активну участь у традиційних

церемоніях, культурних фестивалях чи народних виставах, люди сприяють збереженню своєї культурної ідентичності та спадщини. Культурні заходи допомагають передавати традиції, звичаї та цінності від одного покоління до іншого, забезпечуючи безперервність культурної спадщини. Таким чином, культурна діяльність пропонує широкий спектр переваг, включаючи інтелектуальну стимуляцію, соціальні зв'язки, емоційне благополуччя та збереження культурної спадщини. Активно долучаючись до культурної діяльності, люди не лише збагачують власне життя, але й роблять внесок у розвиток та розмаїття своїх громад.

Дослідження латвійських науковиць Б. Т'ярве та Є. Земіте підкреслює ключову роль культурної діяльності у формуванні задоволеності та зв'язків на прикладі сучасних районів населених пунктів. Як зазначають дослідниці, культурні об'єкти та події в районах відіграють важливу роль у створенні яскравих і привабливих просторів для сучасного життя, роботи та дозвілля. Важливу роль в активізації культурного життя в цих районах відіграють харизматичні особистості, які розкривають їхній потенціал для зростання та інновацій. В умовах сучасних викликів, таких як урбанізація та діджиталізація, культурна діяльність слугує каталізатором творчого самовираження та залучення громадськості. Завдяки культурній спадщині, спільним проектам, залученню громадського сектору та цифровому зв'язку громади можуть розвивати динамічні культурні екосистеми. Такий спільний підхід гарантує, що культурні заходи залишатимуться актуальними та впливовими в сучасному суспільстві, сприяючи сталому та інклюзивному розвитку громади [55].

Варто відзначити, що після пандемії COVID-19 та в умовах триваючої війни з росією, культурний сектор України зіткнувся з серйозними викликами, які підкреслили його вразливість, що існувала й значно раніше. Історично склалося так, що фінансування культури в Україні було недостатнім порівняно зі світовими нормами. Існує світова тенденція, коли країни з вищим ВВП на душу населення виділяють більшу частку свого ВВП

на інвестиції в культуру. На жаль, Україна протягом багатьох років демонструвала послідовне і тривожне зниження витрат на культуру, що відображає зменшення пріоритетності культурних ініціатив у бюджеті країни [15], а, відповідно, – й культурних ініціатив.

В Україні фінансування культури здійснюється з різних джерел, в основному з державного та місцевих бюджетів, а також за рахунок внесків підприємств, організацій, громадських формувань та інших джерел.

Держава надає пріоритетне значення забезпеченню закладів культури та акторів спеціалізованим обладнанням. Це стосується музичних інструментів, реквізиту та виробничих приміщень. Держава активно сприяє вітчизняному виробництву цих товарів для задоволення потреб населення. Вона досягає цього шляхом розвитку мережі спеціалізованих виробничих баз, потенційно включаючи міжнародну співпрацю.

Однак економічна рецесія та триваюча війна призвели до значного дефіциту між бюджетними асигнуваннями та фінансовими потребами культурних інституцій. Цей дефіцит фінансування зберігається навіть тоді, коли місцева влада намагається підтримувати повну функціональність. Тому передача закладів культури у комунальну власність навряд чи пом'якшить кризу. Місцеві бюджети часто стикаються з власними фінансовими обмеженнями, а надання пріоритету сталим витратам може призвести до подальшого занепаду або приватизації закладів культури.

Як наслідок, інституції змушені шукати незалежні джерела фінансування як для поточної діяльності, так і для подальшого розвитку. Закономірно, що зростання витрат обмежує доступ громадськості до багатьох культурних подій. Зменшення відвідуваності в поєднанні з хронічними фінансовими труднощами ставить під загрозу довгострокову життєздатність культурної інфраструктури. Існуючі бюджети ледве покривають базові витрати, серед яких комунальні послуги та зарплати, що ще більше обмежує їхню здатність адаптуватися та процвітати [32].

Серед інших сучасних викликів культурної діяльності в Україні – фрагментованість культурної спільноти та недостатня комунікація про сучасну українську культуру за кордоном. Утім серед цих викликів криються також і значні можливості для зростання та стійкості. По-перше, важливим є управління змінами. Створення культури адаптивності в організаціях може сприяти ефективному подоланню кризових ситуацій. Проактивні інвестиції у внутрішню комунікацію та стійкість команди уможливають швидкий перехід від антикризового управління до звичайної діяльності. Окрім того, актуальним видається переосмислення форматів культурних подій. Обмеження, накладені воєнним станом, вимагають інноваційних підходів до організації подій. Організатори подій сьогодні повинні адаптуватися до заходів безпеки, враховуючи при цьому етичні міркування та контекстуальну релевантність. Це тягне за собою переосмислення форматів подій, щоб збалансувати культурне самовираження з суспільною чутливістю [49].

Доволі слушно з приводу сучасних викликів висловились заступниця Міністра культури та інформаційної політики України Г. Григоренко, зазначаючи, що у наш час культурна діяльність виступає важливим полем битви, особливо в умовах війни. Руйнування культурних інституцій стає помітною проблемою, оскільки лише в 2022 році понад тисячу об'єктів було пошкоджено або зруйновано, переважно у східних та південних регіонах. Наразі приблизно половина культурних установ України працює в обмеженому режимі, обмежена міркуваннями безпеки та скороченим фінансуванням. Навіть такі відомі заклади, як Львівський оперний театр, змушені працювати на половину своєї потужності. Наслідком цього є те, що культурні інституції стикаються зі значним падінням доходів і зменшенням державної підтримки. Музеї, позбавлені виставок, борються з проблемою залучення аудиторії в порожніх залах, зберігаючи при цьому цінні артефакти.

Крім того, сектору загрожує відтік мізків, оскільки талановиті фахівці шукають можливості за кордоном, що вимагає перегляду моделі оплати праці для стимулювання їхнього повернення. На тлі цих викликів важливого

значення набуває перехід до підходів, орієнтованих на результат, відходячи від концепції фокусування на процесах у культурних починаннях. Діджиталізація стає життєво важливим інструментом для збереження нашої культурної спадщини, що вимагає інвестицій як в інфраструктуру, так і в розвиток робочої сили. Г. Григоренко звернула увагу і на наявний позитивний вплив відновлення культури на звільнених територіях, що слугує символічним актом стійкості проти окупаційних сил та, у свою чергу, підтверджує нашу національну ідентичність та спадщину. У складних умовах сучасної війни збереження нашої культурної спадщини стає не лише предметом гордості, а й свідченням нашої стійкості та рішучості [13].

Нинішня ситуація вимагає адаптації до нової реальності. Хоча дехто вважає, що розваги під час війни є недоречними, культурні заходи змінюються, щоб врахувати переживання людей. Культурна діяльність за умови здійснення її фахівцями може надати вкрай необхідну підтримку, але дуже важливо дотримуватися цього балансу. Усі культурні заходи суспільством в сучасних умовах розглядаються через призму війни, що змушує працівників культури коригувати проекти та визначати пріоритети. Втім позитивним фактом є те, що війна виховує стійкість - люди швидко адаптуються, приймають складні рішення та демонструють лідерство. Однак державні культурні інституції зазнають труднощів, оскільки ресурси спрямовуються на військові та соціальні потреби. Культурі приділяється менше уваги, а скорочення бюджету змушує менеджерів зосередитися на грантових проектах, які є життєво важливим джерелом підтримки [6].

Слід зазначити, що українська культурна та креативна індустрія загалом демонструє тенденції, що віддзеркалюють глобальний розвиток. Поширення інформаційно-комунікаційних технологій сприяло підвищенню доступності культурних продуктів та послуг. Вагому роль в цьому відіграють онлайн-платформи, які тепер пропонують широкий доступ до різноманітного культурного досвіду (наприклад, фільми, віртуальні екскурсії музеями) та знижують бар'єри для входу на ринок для нових економічних суб'єктів

(наприклад, незалежних продакшн-студій). Відмінною рисою культурної діяльності України стала інноваційність. Підвищення інтересу до України з боку міжнародних споживачів призвело до появи широкого кола стартапів, яку охоплюють різні сфери, такі як мода, ювелірні вироби та постачальники послуг (наприклад, одяг, фотографія). Варто підкреслити, що такі споживчі тенденції, як «купуй українське» та «споживай з розумом», безпосередньо впливають на сферу моди та дизайну [6].

Державна культурна політика в сучасних умовах також відповідає світовим тенденціям, надаючи пріоритетну підтримку «національному культурному продукту» (наприклад, українському кіно) та українській мові. Окрім того, «Довгострокова стратегія розвитку української культури до 2025 року» підкреслює важливість розвитку креативних індустрій [38].

У контексті воєнного часу фахівці у галузі культури все частіше черпають натхнення з багатого історичного та культурного коріння України. Переосмислення традицій та історичних наративів через сучасну призму сприяє створенню унікального та привабливого продукту. Яскравим прикладом такого підходу є анімаційний фільм «Мавка. Лісова пісня» (березень 2023 року), знятий за мотивами п'єси Лесі Українки. Міжнародний успіх цього фільму (понад 80 країн, мільйони глядачів) є прикладом ефективності використання культурної спадщини разом з інноваційними технологіями. Такий підхід пропонує перспективний шлях для культурної ревіталізації [26]. Важливим аспектом, на думку автора, є використання міжнародної співпраці. Підвищений інтерес до української культури відкриває можливості для міжнародної співпраці та мобілізації ресурсів. Представлення України на міжнародному рівні є унікальним викликом через поширені хибні уявлення про нашу країну. Зусилля, спрямовані на демонстрацію нашої ідентичності та самобутності через різні культурні шляхи, стають необхідними, сприяючи налагодженню зв'язків із глобальною аудиторією та розвіюючи непорозуміння. Проте орієнтування у складному сучасному просторі культурної дипломатії залишається складним, особливо у

контексті ворожнечі з російськими представниками. Заклики до культурної ізоляції часто вступають у протиріччя з поняттями мистецької свободи, що підкреслює необхідність тонкого діалогу та стратегічної репрезентації.

Налагодження та підтримка зв'язків з діаспорними громадами та іноземними партнерами посилює зусилля культурної дипломатії, сприяючи підвищенню обізнаності про українське мистецтво у світі та його підтримці. Зважаючи на це, перед обличчям викликів, які стосуються фінансування, культурні інституції повинні диверсифікувати джерела отримання коштів та адаптуватися до перспектив залучення фінансових ресурсів із альтернативних джерел, зокрема, й грантових програм. Врахування нових реалій незмінно вимагає від працівників у сфері культури набуття навичок написання апікаційних заявок та розвиток присутності в Інтернеті з метою забезпечення сталості в умовах обмежених ресурсів [24].

Підсумовуючи зазначимо, що протягом багатьох років культурна діяльність була і залишається авангардом нашої ідентичності та спадщини, проте в сучасних реаліях вона стикається з безпрецедентними викликами, особливо тими, які з'явилися після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Незважаючи на фізичні загрози, пов'язані з війною, творчість продовжує існувати, пропонуючи натхнення та ясність у нашій боротьбі.

1.2. Сутність реформи місцевого самоврядування: досвід Тернопільщини

Основна мета реформи органів місцевого самоврядування (децентралізації) в Україні полягає в зміні місцевого самоврядування та територіальних адміністративно-територіальних одиниць. До проведення цих реформ значна частина органів місцевого самоврядування не мала достатньої спроможності ефективно вирішувати місцеві проблеми. Це пов'язано з обмеженими ресурсами, неадекватною або відсутньою інфраструктурою та нестачею кваліфікованих кадрів. Як наслідок, багато питань місцевого значення, у тому числі ті, що стосуються комунальної власності, управління територіями та ландшафтної архітектури, залишалися неналежним чином

вирішеними. У квітні 2014 року Кабінет Міністрів України офіційно схвалив комплексну концепцію реформування місцевого самоврядування, що визначала три рівні: міський, районний та обласний.

Реформа децентралізації в Україні встановила громаду як основну територіальну одиницю. Кожна громада, як передбачалось, повинна була мати виборного голову та виконавчий комітет, відповідальний за всі управлінські функції. Села, що увійшли до складу об'єднаних громад, згідно з реформою повинні були обирати старост, які, у свою чергу, повинні були діяти як члени виконавчого комітету і виконуватиму роль, аналогічну ролі членів сільської ради. Концепція реформи передбачала зосередження уваги на доступності послуг на місцях, оскільки мешканцям більше не потрібно буде їздити до центрального будинку культури для отримання базових послуг, таких як отримання довідок. У межах реформи передбачалось укрупнення районів та можлива зміна адміністративно-територіальних меж областей як наступних адміністративних рівнів. Як районні, так і обласні ради залишались виборними і наділялись повноваженнями формувати виконавчі комітети, що брали на себе функції попередніх районних та обласних адміністрацій [39].

Унаслідок реформи децентралізації відбулось розширення повноважень, наданих місцевим органам влади, зокрема об'єднаним територіальним громадам. Важливим аспектом стало збільшення саме фінансових повноважень, оскільки територіальні громади отримали можливість залучати зовнішні запозичення, що потенційно мало б сприяти вищому рівню фінансової автономії. Крім того, вони отримали незалежність у виборі установ для управління коштами місцевих бюджетів, призначеними для проектів розвитку, та доходами, отриманими бюджетними установами.

Реформа зачепила й сферу містобудування, надаючи органам місцевого самоврядування право самостійно визначати містобудівну політику. Таке рішення мало призвести до більш локалізованого підходу до розвитку міст, що потенційно впливає на створення політики, яка краще відображатиме

потреби та пріоритети конкретних регіонів. Важливим нововведенням стало запровадження процедури відкликання місцевих депутатів. Цей механізм, разом із запланованим скороченням кількості депутатів місцевих рад, мав на меті посилити підзвітність та гарантувати, що обрані посадовці залишатимуться відповідальними перед своїми виборцями [45].

Із 1 січня 2015 року набули чинності зміни до Податкового та Бюджетного кодексів України, спрямовані на посилення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування. Ці зміни були спеціально розроблені для сприяння економічній самодостатності новостворених об'єднаних громад. Реформа відобразила існуючу фінансову структуру міст обласного значення, надаючи цим громадам доступ до ширшого кола джерел доходів, що включало:

- 60% податку на доходи фізичних осіб на виконання функцій місцевого самоврядування;
- 10% податку на прибуток підприємств;
- акцизний податок;
- збільшення частки екологічного податку (80% проти 35%);
- прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом (раніше обмежувалися областями, районами та великими містами);
- державні субвенції;
- місцеві збори та мита [10; с. 34].

Крім того, поправки до законодавства надали органам місцевого самоврядування право затверджувати свої бюджети незалежно від термінів прийняття державного бюджету, що стало яскравим проявом самого духу реформи. Окрім того, передбачалась орієнтовна структура управління в новостворених громадах, яка, зазвичай, складалась із наступних посад:

- голова громади;
- 2-3 заступники голови;
- секретар ради громади;

• керівники різних відділів: фінансів, майнових/земельних відносин, юридичних питань, житлово-комунального господарства, екології, інфраструктури, економічного розвитку, торгівлі, інвестицій, містобудування, архітектури, освіти, молоді та спорту, культури, соціальних послуг, а також, інших відділів. Окрім того, до системи додаткових структур у новостворених об'єднаних громад увійшли:

- земельні кадастри;
- національні виборчі реєстри;
- центри надання адміністративних послуг;
- сектори та райони з питань кризових ситуацій й цивільного захисту;
- архіви;
- центри соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді;
- центри обліку бездомних осіб [2].

Активна політика української влади, яка передбачала широкий комплекс дій в межах реформи децентралізації призвела до суттєвих результатів за період її реалізації (див. Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1. Децентралізація України: ключові досягнення (2014-2021)

Аспект	Опис	Вплив
Зростання місцевих бюджетів	Збільшився з 68,6 млрд грн у 2014 році до 275 млрд. грн у 2019 році (зростання на 206,4 млрд. грн).	Покращення фінансового становища громад.
Закон про добровільне об'єднання територіальних громад	Сприяв створенню 982 ОТГ, об'єднавши 4500 колишніх місцевих рад.	Зміцнення місцевого самоврядування та фундаменту для самоврядування.
Введено старостів	Представники сільських жителів у радах громад ОТГ.	Забезпечення того, щоб голоси сільських жителів були почуті.
Передача права власності на землю	Об'єднані територіальні громади отримали у власність 1,5 млн. га сільськогосподарських земель.	Зміцнення економічних ресурсів громад.
Створено механізм співпраці	Дозволило співпрацю між громадами для вирішення спільних проблем (поводження з відходами, інфраструктура).	Сотні громад використовують цей механізм.
Збільшення державної	Зростання з 0,5 млрд. грн до 20,75 млрд. грн (у 41,5 рази) на проекти	Сприяло реалізації понад 12 000 проектів.

регіональної підтримки	регіонального розвитку та розвитку інфраструктури громад.	
Розширення повноважень місцевих органів влади	Делеговано надання основних адміністративних послуг (реєстрація резидентів, видача паспортів, реєстрація бізнесу, функції цивільного реєстру).	Зміцнення автономії місцевого самоврядування.
Завершено формування базового рівня	Уряд затвердив нову адміністративно-територіальну структуру базового рівня, утворивши 1469 територіальних громад, що охоплюють усю територію країни.	Створення стабільного фундаменту для наступних етапів реформи місцевого самоврядування.
Реструктуризація районів	Парламент скоротив кількість районів із 490 до 136.	Спрощення адміністративного управління.
Проведено місцеві вибори	Місцеві вибори відбулися на новій територіальній основі громад і районів.	Забезпечення представництва інтересів громадян на місцевому рівні.
Планується подальше законодавче оновлення	Для підтримки поточних реформ необхідно ухвалити ряд важливих законів.	Вдосконалення правової бази для місцевого самоврядування.

Джерело: сформовано самостійно автором на основі [16]

Слід зазначити, що реформа децентралізації в Україні продовжує тривати і зараз. Зокрема, у жовтні 2023 року Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури презентувало дорожню карту для більш ефективної реформи децентралізації з подальшими планами та цілями (див. Таблиця 1.3).

Таблиця 1.3. Перспективи подальшої реформи децентралізації в Україні

Категорія	Завдання	Опис
Зміцнення місцевого самоврядування	Удосконалення адміністративно-територіальної структури	Впровадження відповідних законів для оптимізації структури місцевого самоврядування.
	Трансформація місцевих державних адміністрацій	Перетворення місцевих держадміністрацій на органи префектурного типу для покращення нагляду.
	Підтримка органів місцевого самоврядування на деокупованих територіях	Розробити правову базу для відновлення державних органів на територіях, звільнених Україною.
	Чітке визначення повноважень	Встановити чіткий розподіл влади між місцевими та національними органами влади на принципі субсидіарності.

Фінансова стабільність місцевого самоврядування	Покращити розподіл податків та вирівнювання бюджетів	Вдосконалити механізми розподілу податку на доходи фізичних осіб та вирівнювання бюджетів між місцевими органами влади.
	Впровадження ключового законодавства щодо місцевої власності та зборів	Запровадити закони щодо комунальної власності, адміністративних зборів та місцевих запозичень для зміцнення фінансових ресурсів.
Професійна місцева служба	Сприяти розвитку професійної державної служби	Впровадити законодавство для створення конкурентної та кваліфікованої державної служби в органах місцевого самоврядування.
Залучення громадян	Збільшити участь громадян	Розробити та реалізувати стратегії заохочення громадян до участі в процесах прийняття місцевих рішень.
Розширення можливостей місцевих асоціацій	Зміцнити роль асоціацій органів місцевого самоврядування	Прийняти законодавство для зняття обмежень та посилення впливу асоціацій, що представляють органи місцевого самоврядування.
Довгострокова стабільність	Оновити Конституцію України	Внести зміни до Конституції, щоб назавжди відобразити реформи децентралізації після скасування воєнного стану.

Джерело: сформовано самостійно автором на основі [42]

Як уже зазначалось, децентралізація розширила можливості спроможних громад, надавши їм більше контролю та ресурсів. Це включає відповідальність за загальний добробут громади, в тому числі й за культурний розвиток. З позитивного боку, місцева культура отримала сильніший голос. Громади визнають свої унікальні культурні особливості цінним надбанням. Таке визнання, закономірно, може сприяти розвитку традицій, туризму, ремесел і, зрештою, місцевої економіки. Однак зміна влади також створює виклики для культурних інституцій. Місцева влада намагається вирішити, як найкраще використати ці заклади і які послуги вони повинні пропонувати, щоб принести максимальну користь громаді. По суті, децентралізація спричинила розмову про майбутній формат і функції культурних інституцій в умовах децентралізації [22]. Неспростовним є те, що гарантоване Конституцією України право громадян на участь у культурному житті не повинно існувати лише на папері, воно має бути доступним у

громадах. Школи, культурні центри, бібліотеки – ці місцеві інституції, як правило, відіграють роль осередків мистецького самовираження та культурного залучення. Це особливо важливо для невеликих міст і сіл, віддалених від великих культурних центрів. Близькість до міст часто відштовхує людей від місцевого культурного життя, послаблюючи їхній зв'язок зі своєю громадою. В умовах війни, що триває, зміцнення української національної ідентичності стає ще більш важливим. Центральна та місцева влада повинні працювати разом, щоб просувати цю мету через спільні ініціативи. Фінансова підтримка з боку держави є життєво важливою для місцевих культурних проектів. Сьогодні, як ніколи, важливо зберегти унікальний характер української культури та протистояти тиску русифікації. Збереження культурних традицій та етнічної ідентичності виходить за рамки захисту культурної спадщини. Воно зміцнює громади, сприяє соціальній стабільності і, зрештою, сприяє національній стійкості. Розвиваючи місцеве культурне життя, Україна може ще більше зміцнити свою ідентичність і стати сильнішою перед обличчям зовнішніх загроз [52].

У той час як децентралізація покликана розширювати можливості громад в Україні, сільські заклади культури стикаються з критичною ситуацією. Фінансові обмеження призводять до низьких зарплат і браку житла, що відштовхує кваліфікований персонал. У поєднанні зі зменшенням кількості сільського населення - традиційних зберігачів народної культури – це створює кризу її збереження. Молодь, захоплена сучасними тенденціями, виявляє все менший інтерес до традиційних видів мистецтва. Відсутність ініціатив щодо залучення молодих фахівців до фольклору поглиблює проблему. Необхідні термінові дії для вирішення цих проблем і забезпечення виживання цього життєво важливого аспекту української культурної ідентичності в умовах децентралізації [46]. Органи місцевого самоврядування в Україні, незважаючи на юридичні зобов'язання захищати культурні права, часто ігнорують культурні потреби через обмежені ресурси та зростаюче робоче навантаження. Брак комунікації та порозуміння між

культурними діячами, членами громади та місцевими чиновниками перешкоджає культурному розвитку.

Таке нехтування послаблює фундамент сильного українського суспільства та перешкоджає зусиллям з європейської інтеграції. Позитивним явищем в умовах децентралізації стало створення Українського культурного фонду. Ця установа підтримує національну культуру та мистецтво, сприяє інтелектуальному та духовному зростанню, а також забезпечує доступ до культурної спадщини України. Відповідно до спеціального Закону України «Про Український культурний фонд» на нього покладаються обов'язки щодо активної підтримки культурного розвитку через наступні інструменти:

- фінансування та просування культурних проєктів у різних сферах, включаючи мистецтво, креативні індустрії та культурний туризм;
- відбору, фінансування та моніторингу проєктів, які підтримує, за допомогою експертного нагляду;
- співпраці з українськими та міжнародними організаціями, державними та приватними;
- заохочення інноваційних культурних ініціатив [40].

Визначаючи пріоритети та співпрацюючи з такими організаціями, як Український культурний фонд, органи місцевого самоврядування можуть ефективно вирішувати проблему нехтування культурними потребами. Ця співпраця має важливе значення для розвитку яскравого та різноманітного культурного середовища, яке зміцнює українське суспільство та підтримує його європейські прагнення.

Окресливши сутність реформи органів місцевого самоврядування, вважаємо доречним звернутись до досвіду її реалізації в Тернопільській області. Слід зазначити, що Тернопільська область, розташована на заході України, межує з Рівненською, Хмельницькою, Чернівецькою, Івано-Франківською та Львівською областями. Займаючи приблизно 2,3% території України (понад 13 800 квадратних кілометрів), вона є домівкою для близько 1,04 мільйона людей. Населення дещо тяжіє до сільського життя: 58%

проживає в селах і невеликих населених пунктах порівняно з 42% у містах. Особливої уваги заслуговує гендерна структура регіону, оскільки жінок більше, ніж чоловіків, і вони становлять 54% населення.

Останні тенденції приросту населення демонструють тривожну картину. Згідно з даними громадянської мережі «Опора» станом на серпень 2019 року кількість померлих значно перевищила кількість народжених, що призвело до від'ємного приросту населення. Ця тенденція зберігається протягом останніх трьох років, і загальне скорочення населення склало понад 16 000 осіб. Крім того, міграційні потоки також зменшуються: більше людей виїжджає з регіону, ніж в'їжджає [16].

Досвід Тернопільської області свідчить про суттєві зміни у процесі реформування органів місцевого самоврядування. Зокрема, за період 2014-2023 років було досягнуто чимало позитивних трансформацій:

- **Формування територіальних громад.** Реформа ліквідувала попередні 616 сільських, селищних та міських рад і створила 55 об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Ці громади об'єднують менші населені пункти і є новим базовим рівнем місцевого самоврядування.

- **Посилення бюджетного контролю.** Місцеві громади отримали більший контроль над своїми бюджетами. Аналіз бюджетів з 2014 по 2021 роки свідчить про більш ніж чотирикратне зростання доходів, а дані свідчать про те, що у 2021 загальний дохід очікувався на позначках у 4.8 млрд. грн. Більше того, останні дані за 2022 рік демонструють здебільшого позитивну динаміку, незважаючи на початок війни (див. Таблиця 1.1).

Таблиця 1.2. Аналіз доходів Тернопільської області (станом на липень 2022 року)

Категорія	Зміна	Можливі причини	Вплив децентралізації
Видатки із загального фонду	+21.73%	Збільшення місцевого контролю над бюджетами, інвестування в місцеві пріоритети	Позитивний – розширення можливостей громад
Податок на доходи фізичних осіб	+32.5%	Зростання економічної активності,	Позитивний – свідчить про економічне зростання

		покращення стягнення податків	
Єдиний податок	+16.29%	Зростання малого бізнесу	Позитивний – вказує на підприємницьку діяльність
Видатки зі спеціального фонду	-33.38%	Зміни у розподілі коштів центральним урядом, затримки з перерахуванням, зміщення місцевих пріоритетів витрат	Потребує дослідження – потенційна втрата фінансування для конкретних проектів
Земельний податок	-10.74 %	Потенційна зміна практики землекористування	Невизначені – може вимагати оцінки змін у землекористуванні або ефективності податкових пільг для сільськогосподарських земель
Акцизний податок	-20.84 %	Зміни в структурі споживання або податковому законодавстві	Невизначений – може бути пов'язаний з відходом від товарів, що підлягають акцизному податку, або нещодавніми змінами в політиці, що впливають на ці товари
Місцеві податки (загалом)	+3.03%	Змішана картина: деякі місцеві податки зростають, інші – зменшуються	Потенційна нерівномірність впливу на громади

Джерело: сформовано автором самостійно на основі [47]

- **Покращена інфраструктура.** Для прикладу такі громади, як Збаразька, утворена у 2020 році, використовували свої бюджети для задоволення місцевих потреб. Прикладами є проєкти з ремонту доріг вартістю понад 29 млн грн та ініціативи з вуличного освітлення.

- **Покращення надання послуг.** Громади створюють Центри надання адміністративних послуг для надання різноманітних послуг мешканцям. Вдалим прикладом цього слугує Центр у Збаражі, який пропонує понад 264 послуги, включаючи функції РАЦСу, пенсійне забезпечення, управління земельними ресурсами та реєстрацію нерухомості.

- **Зменшення бюрократії.** Реформа впорядкувала адміністративну структуру. Кількість працівників районних державних адміністрацій зменшилася, тоді як кількість спеціалістів в органах місцевого самоврядування збільшилася [7 ; 44].

Проведений автором аналіз досвіду реформи децентралізації свідчить, що в процесі реформування місцевого самоврядування, зокрема в Тернопільській області України, відбулися значні зміни. Ці зміни включають створення об'єднаних територіальних громад, які замінили попередні сільські, селищні та міські ради, що призвело до створення більш впорядкованої та ефективної структури місцевого самоврядування. Крім того, відбулося помітне посилення контролю за місцевими бюджетами, доходи яких з 2014 по 2021 рік зросли більш ніж у чотири рази. У підсумку такі зміни свідчать про позитивну тенденцію до фінансової стабільності та автономії на місцевому рівні. Покращення інфраструктури також є очевидним, оскільки громади використовують свої бюджети для задоволення місцевих потреб, таких як ремонт доріг та ініціативи з вуличного освітлення.

Крім того, створення Центрів надання адміністративних послуг підвищило якість надання послуг завдяки централізованому наданню широкого спектру послуг мешканцям. Оптимізація адміністративних структур призвела до скорочення бюрократії, зменшення кількості працівників у районних державних адміністраціях та збільшення кількості спеціалістів в органах місцевого самоврядування. Незважаючи на ці позитивні зрушення, проблеми залишаються, зокрема негативний приріст населення та міграційний відтік, що особливо впливає на сільську місцевість. Збереження закладів культури та залучення молодих фахівців у сільські громади є постійними проблемами, які потребують нагальної уваги.

Висновки до розділу I.

Отже, за результатами дослідження можна стверджувати, що розвиток культури в сучасних умовах стикається з багатогранними викликами поряд зі значними можливостями для зростання та адаптації. Аналіз підкреслює ключову роль культурної діяльності у формуванні національної ідентичності, зміцненні соціальної згуртованості та збереженні спадщини, а також нагальну потребу у вирішенні таких проблем, як недостатнє фінансування,

відтік мізків та вплив війни. Незважаючи на ці виклики, працівники культури демонструють стійкість та інноваційність, використовуючи діджиталізацію, міжнародну співпрацю та креативні підходи для подолання перешкод і відродження культурного ландшафту України. У цьому контексті автор припускає, що розвиток культури адаптивності, інвестиції у внутрішню комунікацію та переосмислення форматів подій є важливими стратегіями для подолання складнощів сучасного культурного розвитку. Результати дослідження автора підкреслюють незмінно пріоритетне значення культурної діяльності як життєво важливої сили у формуванні суспільного добробуту, просуванні культурного розмаїття, популяризації української культури та посиленні глобальної присутності нашої держави. Реформа місцевого самоврядування в Україні, відома як децентралізація, покликана реформувати місцеве управління та адміністративні структури. До початку реформи багато органів місцевого самоврядування стикалися з труднощами через обмеженість ресурсів, інфраструктури та кваліфікованих кадрів. У рамках децентралізації громади були визначені як базові територіальні одиниці, з обраними головами та виконавчими комітетами, які виконують управлінські функції. Окрім того, зміни внаслідок реформи також посилили фінансову автономію місцевих органів влади, дозволивши їм залучати зовнішні запозичення та самостійно розпоряджатися коштами місцевих бюджетів. Справжньою новелою реформи децентралізації стало запровадження механізмів відкликання місцевих депутатів для посилення підзвітності та суттєве розширення повноваження органів місцевого самоврядування у визначенні широкого кола питань локального рівня, які раніше належали до компетенції вищих органів.

У сукупності зміни, впроваджені внаслідок реформи принесли значні досягнення, включаючи збільшення місцевих бюджетів, створення об'єднаних територіальних громад, покращення інфраструктури та надання послуг. Однак чимало проблем залишились актуальними, про що свідчать дані з Тернопільської області, зокрема, від'ємний приріст населення та

міграційний відтік із сільської місцевості. Крім того, реформа стимулювала дискусії щодо майбутнього формату та функцій закладів культури, підкреслюючи важливість збереження української культури та ідентичності в умовах децентралізації. Співпраця з такими організаціями, як Український культурний фонд, може допомогти задовольнити занедбані культурні потреби та сприяти створенню яскравих культурних середовищ на місцях. Досвід децентралізації у Тернопільській області, розташованій на заході України, є прикладом суттєвих змін у структурах місцевого управління та наданні послуг. Область займає приблизно 2,3% території України, де проживає майже 1,04 мільйона осіб, і має переважно сільське населення. Процес реформування на Тернопільщині призвів до створення 55 об'єднаних територіальних громад, впорядкувавши діяльність органів місцевого самоврядування та підвищивши її ефективність. Крім того, посилення контролю за місцевими бюджетами уможливило інвестиції в інфраструктурні проекти, такі як ремонт доріг та вуличне освітлення, що, безперечно, сприяло покращенню якості життя мешканців. Центри надання адміністративних послуг ще більше покращили надання послуг, пропонуючи широкий спектр послуг мешканцям у централізованих місцях. Незважаючи на ці позитивні зрушення, такі проблеми, як негативний приріст населення та збереження культурної спадщини, залишаються, що підкреслює необхідність постійної уваги до цих питань. Децентралізація також спричинила дискусії про культурну децентралізацію, підкреслюючи важливість збереження української культури та ідентичності на місцевому рівні.

Надання місцевим громадам можливості плекати і просувати свою унікальну культурну спадщину може сприяти зміцненню почуття приналежності і сприяти соціальній згуртованості. Підсумовуючи, можна сказати, що децентралізація в Тернопільській області призвела до позитивних змін у місцевому управлінні, фінансовій стабільності, інфраструктурі та наданні послуг, однак наявна ситуація потребує докладання постійних зусиль для вирішення проблем, що залишилися, і забезпечення сталого розвитку для

мешканців області. Культурна децентралізація створює як можливості, так і виклики, вимагаючи спільних зусиль для збереження та просування української культури та ідентичності на низовому рівні. І ефективність цієї координації виключно залежить від професіоналізму тих, хто ці реформи буде здійснювати.

РОЗДІЛ II. ТЕРНОПІЛЬЩИНА В СИСТЕМІ КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЬОГОДЕННЯ.

2.1. Культурний потенціал Тернопільщини

Тернопільська область, адміністративно-територіальна одиниця України, історично охоплює частини Галичини, Волині та Поділля. Географічно регіон розташований на Подільській височині, омивається річками Дністер на півдні та Збруч на сході. Рельєф Тернопільщини переважно рівнинний, з нахилом на південь у південній частині та на північний схід в інших місцях. Висоти коливаються від 443 метрів біля гори Попелиха до 116 метрів у місці злиття річок Збруч і Дністер. Багаті поклади мергелю, вапняку, глини та пісковика характеризують регіон як забезпечений природними ресурсами, зокрема, унікальним рифовим вапняком, знайденим в Товтровому хребті. Будівельний камінь, доломіт, пісковики та будівельний пісок, а також крейда використовуються в різних галузях промисловості, таких як сільське господарство та фармацевтика. Запаси гіпсу є значними, але недостатньо використовуваними, незважаючи на їхній потенціал для сільськогосподарського та промислового застосування. Поклади торфу також мають велике промислове значення. Крім того, регіон може похвалитися фосфоритами і високоякісною бентонітовою глиною, хоча і в менших кількостях. Клімат регіону помірно-континентальний, з теплим вологим літом і м'якою зимою, із середніми температурами від -5°C у січні до $+19^{\circ}\text{C}$ у липні. Опадів випадає в середньому 520-600 мм на рік.

Територію області перетинають понад 2400 річок і потічків, серед яких такі відомі, як Дністер, Бариш і Збруч. Червоногородський водоспад на річці Джурин є найвищим у регіоні – 16 метрів. Різноманітна флора налічує близько 1200 видів вищих спорових і насінневих рослин, які поділяються на лісові та степові типи рослинності, деякі види занесені до Червоної книги України. Ліси займають близько 14% території області, причому переважають широколистяні ліси, зокрема дуб, граб і бук, які займають

близько 198 тисяч гектарів. У північних частинах області переважають мішані ліси [17].

Варто відзначити, що окрім багатой природи Тернопільщина має значний культурний та туристичний потенціал завдяки різноманітному ландшафту, історичним пам'яткам, культурним об'єктам та рекреаційним можливостям. Різні фактори сприяють підвищенню потенціалу області, включаючи вигідне географічне розташування, різноманітну флору та фауну, проведення фестивалів та ярмарків, багату історичну та пізнавальну спадщину, а також достатню кількість закладів розміщення. Крім того, регіон має сприятливі екологічні умови та відносно низький рівень промислової присутності, що ще більше посилює його культурні та туристичні перспективи [43].

Перш за все слід відзначити, що Тернопільська область може похвалитися видатною культурною спадщиною, оскільки в її межах зосереджено понад третину всіх українських замків та їхніх руїн. Архітектурні скарби, серед яких замки XIV-XVII століть, православні та католицькі церкви, унікальні сакральні дерев'яні споруди, ратуші, палаци та історичні кам'яниці, багаті на пам'ятки архітектури. Хоча в області знаходиться найбільша кількість замків в Україні, багато з них, на жаль, перебувають у різних стадіях занепаду, і Збараський замок є помітним винятком. Збудований князем Дмитром Корибутом, а згодом відреставрований італійським архітектором під керівництвом інженера Андреа дель Аква, Збараський замок сьогодні являє собою ретельно відреставрований музейно-туристичний комплекс.

У регіоні також тривають роботи з відродження Березівського замку, хоча їм перешкоджає обмежене фінансування, а в частково відреставрованому Скалатському замку діє невеликий музей. Мальовничі замки розкидані по всій області, зокрема у Язлівці, Кременці та Тербовлі, старий замок в обласному центрі - Тернополі, зведений для захисту південно-східних кордонів Речі Посполитої від набігів кримських татар, символізують

багату історію регіону. Незважаючи на руйнування, завдані Кременецькому замку в 1648 році козацьким полковником Максимом Кривоносом, його залишки, включаючи надбрамну вежу з готичним арочним проїздом і ділянки стін, збереглися і входять до складу Національного заповідника «Замки Тернопілля», зберігаючи фортифікаційні споруди регіону для майбутніх поколінь [14].

Серед культурних пам'яток, що формують регіональний культурний потенціал, слід відзначити такі споруди, як ратуша в Бучачі XVIII століття та єзуїтський колегіум у Кременці, також датований XVIII століттям. Розташована в нижній частині Бучача, ратуша може похвалитися фронтоном, прикрашеним гербом графів Потоцьких, і колись була прикрашена 14 статуями, хоча через економічні труднощі залишилося лише 9. Єзуїтський колегіум, спроектований архітектором П. Хижицьким, елегантно поєднує стилі рококо та бароко, випромінюючи одночасно розкіш та велич. Крім того, величний Вишнівецький замок, що охоплює період XV-XVIII століть у містечку Вишнівець, є одним з небагатьох палаців, що перебувають на стадії музейної реставрації. Менш відомими, але вартими уваги є Струсівський палац, колишній родинний маєток Голуховських, який зараз слугує школою-інтернатом, та палац графа Бадені в Коропці, що стоїть перед загрозою руйнування. Рейський палац Потоцьких у Микулинцях, перетворений на лікарню, та мисливський палац Потоцьких у селі Рай поблизу Бережан, де зараз знаходиться школа, також є частиною архітектурної спадщини регіону.

Окрім того, в межах Тернопільської області знаходяться дві визначні релігійні пам'ятки Західної України: Свято-Успенська Почаївська лавра, що складається з кількох церков, келій і печер, а також Свято-Духівський скит, розташований неподалік, та Марійський духовно-реколекційний центр у Зарваниці, де знаходиться старовинна церква Пресвятої Трійці із Зарваницькою іконою Божої Матері. Слід зазначити, що церква Пресвятої Трійці протягом століть розрослася у великий комплекс, що включає собор, дзвіницю, лазню та монастир студитів. Неподалік, у селі Заздрість, частково

збережена садиба-музей Патріарха Йосифа Сліпого пропонує ознайомитися з місцевою історією. Хоча багато релігійних об'єктів, як давніх, так і новіших, перебувають у різному стані занепаду або реконструкції, зокрема оборонна синагога в Підгайцях, переобладнана з колишнього аріанського храму, синагоги в Гримайлові та Сатанові. Червоноцегляний костел у Струсові виділяється як видатний приклад архітектурної спадщини. Загалом, регіон може похвалитися близько трьома десятками синагог, серед яких найкраще збереглася Гусятинська синагога, яка колись була краєзнавчим музеєм [54].

Окрім того, Тернопільську область прикрашає ціла низка інших сакральних пам'яток, серед яких Домініканський костел у Тернополі, що датується XVII століттям, церква Різдва Пресвятої Богородиці також XVII століття, Вірменська церква XVIII століття та собор Пресвятої Трійці в Бережанах. Особливої уваги заслуговує подвійна Успенська церква у Збаражі, збудована у XVII столітті, а також комплекс монастиря бернардинів, що датується також XVII століттям. Церква Пресвятої Трійці в Микулинцях вирізняється виразними бароковими формами та унікальною реставрацією, що робить її визначною архітектурною перлиною регіону. Вірменська церква в Бережанах, побудована у XVIII столітті, демонструє архітектуру в стилі рококо (пізнє бароко) і була укріплена високим муром, що слугував оборонною спорудою. Тим часом кафедральний собор Святої Трійці в Бережанах, який спочатку поєднував готично-ренесансні елементи, зазнав значних стилістичних змін унаслідок численних реконструкцій.

Оборонна Успенська церква у Збаражі, що датується початком XVII століття, є одним з найстаріших архітектурних чудес міста, з чудовою оборонною дзвіницею та сонячним куполом. Монастирський комплекс бернардинців у Збаражі, заснований у XVII ст., може похвалитися ансамблем будівель у стилі бароко, включаючи костел Святого Антонія та дзвіницю.

У регіоні також знаходяться визначні церкви східного обряду, такі як церква Преображення Господнього василіанського монастиря у селі Підгора поблизу Теревовлі та церква Воздвиження Чесного Хреста в обласному

центрі, серед інших. Крім того, по всій області розкидано кілька церков у готичному стилі, зокрема церква Успіння Пресвятої Богородиці в селі Біще та церква Святого Антонія в селі Залізці, а також колишні оборонні церкви, які зараз перебувають у руїнах. Попри те, що на Тернопільщині, можливо, менше дерев'яних церков у порівнянні з сусідніми областями, все ж можна виокремити кілька визначних, зокрема, дерев'яна церква Святого Миколая XVII століття в передмісті Бережан, яка вважається шедевром давньої архітектури. Церква Преображення Господнього в селі Підгайці є ще одним поширеним місцем паломництва, тоді як різні дерев'яні церкви по всій області, такі як у селах Микулинці залишаються менш популярними серед відвідувачів скарбами, які чекають на відкриття туристами та ентузіастами історії [2].

Важливу роль у формуванні культурного потенціалу Тернопільської області, збагаченні її спадщини та привабленні відвідувачів відіграють і біосоціальні культурні ресурси. У цьому контексті варто згадати про низку музеїв. Одним із найвідоміших в регіоні є музей Соломії Крушельницької, розташований у селі Біла, який є свідченням спадщини видатної співачки. Музей розташований у єдиному вцілілому житловому будинку з маєткою Крушельницьких і ділить приміщення з Білівською загальноосвітньою школою. До 90-річчя Соломії Крушельницької у 1963 році на будинку було встановлено меморіальну дошку, а в сусідній кімнаті відкрито невеличкий музей. Видатні постаті, такі як Леонід Кравчук, Ліна Костенко та Олесь Гончар, вшанували музей своєю присутністю. На виставці представлено безліч матеріалів, серед яких фотографії, особисті документи, сценічні декорації та літературні твори, присвячені Соломії Крушельницькій [28].

Музей Володимира Гнатюка, розташований у селі Велеснів Монастирського району Тернопільської області, є даниною пам'яті його життю і творчості. У шести кімнатах музею представлені різноманітні артефакти, пов'язані з життям і науковою діяльністю Гнатюка. Особисті речі, фотографії, рукописи та фольклорні колекції дають уявлення про внесок

видатного вченого. Біля входу до музею встановлено погруддя В. Гнатюка роботи скульптора Л. Біганича за проектом В. Блюсюка [11].

Меморіальний музей-садиба Леся Курбаса, розташований у селі Старий Скалат Підволочиського району Тернопільської області, був створений на честь 100-річчя від дня народження Леся Курбаса у лютому 1987 року. Розташований у п'яти кімнатах родинного будинку, музей віддає шану життю Леся Курбаса, його театральній діяльності та діяльності різних театрів, на які він вплинув. Відвідувачі можуть ознайомитися з експонатами, що розповідають про товариство «Руська бесіда», «Тернопільські театральні вечори», театри «Киндрамте» та «Березіль», серед інших [29].

Музей Богдана Лепкого, розташований у місті Бережани Тернопільської області, був відкритий 27 серпня 1995 року на честь літературного внеску Богдана Лепкого. Музей активно популяризує творчість Лепкого через літературні заходи, конференції та виставки. Названий на честь видатного письменника, музей слугує осередком для ентузіастів літератури, проводячи дискусії, поетичні фестивалі та виставки [31].

Тернопільський державний технічний університет імені Івана Пулюя, видатного фізика та інженера-електрика, вшановує спадщину Івана Пулюя, носячи його ім'я. Революційні відкриття Пулюя в галузі катодних та рентгенівських променів, а також його внесок у науку вшановуються через освітні ініціативи та наукові дослідження в університеті. Крім того, кімната-музей Юліана Панькевича в селі Устя Зелена вшановує мистецьку спадщину Юліана Панькевича, видатного українського художника, письменника та громадського діяча, через виставки та освітні програми [5].

Значний культурний потенціал регіону проявляється також у потужній туристичній та рекреаційній інфраструктурі, добре розвиненій транспортній мережі та багатій культурній спадщині. Цей потенціал є особливо конкурентоспроможним завдяки різноманітним пропозиціям, які охоплюють природні ландшафти, історичні пам'ятки, сприятливі кліматичні умови, а

також можливості для медичного та бальнеологічного лікування. Зокрема, регіон може похвалитися запасами мінеральних вод, а також блакитної глини, торфу та лікувальних грязей, що сприяють процвітанню туристичної галузі. Маючи загалом 18 санаторно-курортних закладів, у тому числі 10 санаторіїв, 5 пансіонатів і 3 бази відпочинку, регіон пропонує широкі можливості для відвідувачів, які прагнуть відпочити та оздоровитися. Серед найвідоміших закладів – офтальмологічний санаторій «Барвінок» поблизу Почаєва, бальнеологічний санаторій «Збруч», розташований у Медоборах, та бальнеологічний і грязьовий курорт «Медобори», розташований серед мальовничих Подільських Товтр [12].

Вивчення природних, рекреаційних, історичних та культурних активів Тернопільської області виявляє широкий спектр можливостей для розвитку туризму, рекреації та дозвілля. Позиціонуючись як ключовий центр, що охоплює адміністративну, історичну, культурну, промислову, спортивну та ділову діяльність на національному туристичному ринку, регіон визначає туризм як ключовий сектор для майбутнього зростання. Однак реалізація його повного потенціалу стримується різними проблемами. До них відносяться неадекватні транспортні послуги, недостатній догляд за туристичними об'єктами, відсутність доступу до багатьох об'єктів, поганий стан доріг та неадекватні зусилля з промоції. Крім того, брак фінансування, кваліфікованого персоналу та співпраці між місцевими органами влади перешкоджає збереженню та покращенню історичних, культурних та архітектурних пам'яток. Для вирішення цих проблем і повного використання туристичного потенціалу регіону необхідна комплексна регіональна політика. Ця політика має бути спрямована на зміцнення позитивного іміджу регіону, просування існуючих туристичних активів та реалізацію стратегічних заходів, таких як модернізація інфраструктури, державно-приватне партнерство, проведення заходів та програми залучення інвестицій. Визначивши пріоритетність цих ініціатив, Тернопільська область може

розкрити свій туристичний потенціал і стати однією з ключових у контексті культурних подорожей та відпочинку [54].

Підсумовуючи, зазначимо, що культурний потенціал Тернопільської області є величезним і комплексним, охоплюючи як природні ресурси, так і значну біосоціальну культурну спадщину. Від різноманітного природного багатства до історичних пам'яток та релігійних об'єктів, регіон пропонує привабливе поєднання атракцій як для туристів, так і для ентузіастів історії. Збереження його архітектурних чудес, таких як замки, церкви та палаци, підкреслює відданість регіону збереженню спадщини та розвитку туризму. Крім того, наявність видатних музеїв і меморіальних установ, присвячених видатним постатям, ще більше збагачує культурний потенціал регіону, надаючи відвідувачам уявлення про його славне минуле. Завдяки потужній туристичній інфраструктурі та багатим рекреаційним можливостям, включаючи курорти та бальнеологічні об'єкти, Тернопільська область виділяється як один з основних регіонів в контексті наявного потужного культурного потенціалу в межах України.

2.2. Культурна спадщина регіону і проблеми її збереження

Культурна спадщина є невід'ємною складовою ідентичності будь-якого народу, і її збереження відіграє ключову роль у формуванні національної свідомості та передачі культурних цінностей наступним поколінням. Тернопільщина, як один із найстаріших регіонів України, має багатий культурний і історичний спадок, що відображає багатовіковий розвиток цього краю. Від середньовічних замків і церков до народних ремесел і традицій, культурна спадщина Тернопільщини є яскравим свідченням її унікального історичного шляху. Проте сучасні реалії висувають низку викликів, пов'язаних зі збереженням цих цінностей. Недостатнє фінансування, урбанізація, вандалізм та відсутність ефективної законодавчої бази ставлять під загрозу збереження багатьох архітектурних та культурних об'єктів. У цьому дослідженні ми розглянемо основні аспекти культурної

спадщини Тернопільщини, проаналізуємо проблеми, з якими стикається регіон у процесі її збереження, та окреслимо можливі шляхи вирішення цих проблем, спираючись на сучасні підходи та досвід інших регіонів і країн.

Культурна спадщина Тернопільської області є важливою складовою історичної та культурної ідентичності регіону, що відображає багатовіковий розвиток цього краю. Тернопільщина багата на археологічні пам'ятки, історичні місця, архітектурні споруди та культурні об'єкти, що мають національне значення. Збереження та охорона цих об'єктів є важливим завданням як для місцевої влади, так і для держави в цілому. Однією з найдавніших археологічних пам'яток Тернопільщини є городище-святилище "Городниця", що датується IX - XIII століттям і розташоване в селі Городниця Гусятинського району. Цей об'єкт є пам'яткою археології та має охоронний номер 190001-Н. Він був взятий під охорону Постановою Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2009 року № 928. Іншим важливим археологічним об'єктом у цьому районі є городище-святилище "Крутилів", яке також датується IX – XIII століттям і розташоване в селі Крутилів. Ця пам'ятка археології має охоронний номер 190002-Н і була взята під охорону тією ж постановою. Заліщицький район також має значну культурну спадщину. Зокрема, тут розташована могила письменника О. С. Маковея, яка датується 1925 роком. Ця пам'ятка історії знаходиться на кладовищі в місті Заліщики і має охоронний номер 190003-Н. Вона також була взята під охорону Постановою Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2009 року № 928.

У Кременецькому районі знаходиться козацьке кладовище, що датується 1648 - 1651 роками і розташоване на П'ятницькому цвинтарі в місті Кременець. Ця пам'ятка історії має охоронний номер 190004-Н і була взята під охорону тією ж постановою. Тернопільський район також має значну археологічну спадщину. Зокрема, тут розташована стоянка багатощарова "Глибочок I", що датується 1,5 млн. - 10 тис. років до нашої ери, а також IX - VII тисячоліттям до нашої ери. Ця пам'ятка археології знаходиться на південь

від селища Великий Глибочок, на правому березі річки Серет, і має охоронний номер 190005-Н. Вона також була взята під охорону Постановою Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2009 року № 928. Культурна спадщина Тернопільщини має велике значення для збереження історичної пам'яті, національної ідентичності та культурного розвитку регіону. Кожна з перерахованих пам'яток є унікальним свідченням минулого, що відображає різні етапи розвитку суспільства, культурні та релігійні традиції. Охорона цих об'єктів здійснюється на державному рівні, що забезпечує їх збереження для майбутніх поколінь. Постанови Кабінету Міністрів України, якими пам'ятки взяті під охорону, регламентують правила їх збереження та реставрації, що є важливим кроком у збереженні національної спадщини [36].

Культурна спадщина Тернопільської області є надзвичайно багатою та різноманітною, включаючи пам'ятки археології, історії та монументального мистецтва. Ці об'єкти мають величезне значення не лише для наукових досліджень, але й для збереження національної ідентичності та культурної пам'яті українського народу. Державний реєстр нерухомих пам'яток України містить перелік цих об'єктів, що відображає культурне надбання регіону [33].

У Тернопільській області знаходяться численні археологічні пам'ятки, які свідчать про давню історію регіону. Наприклад, у Гусятинському районі розташоване городище-святилище "Городниця", яке датується IX-XIII століттями. Це місце є важливою археологічною пам'яткою, що має охоронний номер 190001-Н та внесене до Державного реєстру нерухомих пам'яток України Постановою Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 № 928. Подібним до нього є городище-святилище "Крутилів", яке також датується IX-XIII століттями і має охоронний номер 190002-Н. Історичні пам'ятки Тернопільської області також представлені могилою відомого письменника О. С. Маковея, що знаходиться в місті Заліщики. Ця могила, датована 1925 роком, є пам'яткою історії з охоронним номером 190003-Н. У Кременецькому районі, на П'ятницькому цвинтарі міста Кременець, розташоване Козацьке кладовище, яке було створено у 1648-1651 роках і

також є пам'яткою історії (охоронний номер 190004-Н). Тернопільський район також багатий на археологічні пам'ятки. Наприклад, стоянка багатошарова "Глибочок I", яка датується періодом від 1,5 мільйона до 10 тисяч років до нашої ери і IX-VII століттями. Вона розташована в смт Великий Глибочок, на південь від селища, на правому березі річки Серет і має охоронний номер 190005-Н. Інші значущі археологічні пам'ятки включають стоянку Пронятин I, яка знаходиться в урочищі Гора Круча, на правому березі річки Серет. Вона датується періодом 150-30 тисяч років до нашої ери і є пам'яткою археології з охоронним номером 1280-Тр. Стоянка Пронятин II, яка датується 40-30 тисячами років до нашої ери, розташована в урочищі Біля траси на правому березі річки Серет і має охоронний номер 1281-Тр. Подібно до цього, стоянка Пронятин III, яка охоплює період від XII до IX століття до нашої ери, а також II-V століття і XII-XIII століття, знаходиться в урочищі Біля траси, на правому березі річки Серет, гора Лиса і має охоронний номер 1282-Тр. Монументальне мистецтво Тернопільської області також представлено численними скульптурами та архітектурними пам'ятками. Наприклад, у селі Верняки встановлена скульптура св. Миколая, датована 1858 роком, яка є пам'яткою монументального мистецтва з охоронним номером 4483-Тр. Скульптура св. Яна Непомука, створена у 1862 році, знаходиться у північно-східній частині села Охримівці, на правому березі річки Гнізна біля мосту і має охоронний номер 4482-Тр. Ці пам'ятки є лише частиною багатой культурної спадщини Тернопільщини. Їх збереження і охорона є надзвичайно важливими для майбутніх поколінь, оскільки вони є свідками багатовікової історії та культурного розвитку регіону. Кожен з цих об'єктів несе в собі унікальну історію, яка є невід'ємною частиною національної ідентичності України.

Тернопільська область багата на культурні та історичні пам'ятки, які мають значну цінність для національної культурної спадщини України. Ці об'єкти включають археологічні, історичні та монументальні пам'ятки, що відображають багатовікову історію регіону та країни в цілому. У місті

Тернопіль знаходиться будинок житловий, в якому проживав керівник національної партії Кшиштоф Савицький. Збудований у 1938 році, цей будинок розташований на вулиці Броварна, 35, і є важливою пам'яткою архітектури та історії. Внесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, він має охоронний номер 4345-Тр відповідно до наказу Мінкультури від 21.10.11 № 912/0/16-11. Мікрорайон Пронятин міста Тернополя відомий своєю серією археологічних стоянок. Серед них стоянка Пронятин I, датована періодом 150 – 30 тисяч років до нашої ери, розташована в урочищі Гора Круча на правому березі річки Серет і має охоронний номер 1280-Тр. Стоянка Пронятин II, яка датується 40 – 30 тисячами років до нашої ери, знаходиться в урочищі Біля траси на правому березі річки Серет і має охоронний номер 1281-Тр. Стоянка Пронятин III охоплює періоди від XII до IX століття до нашої ери, а також II – V століття та XII – XIII століття. Вона розташована в урочищі Біля траси на правому березі річки Серет, гора Лиса, і має охоронний номер 1282-Тр. Бережанський район Тернопільської області також багатий на культурну спадщину. У місті Бережани розташований магістрат, збудований у XIX столітті, за адресою вул. Банкова, 4-а. Цей об'єкт є пам'яткою архітектури та має охоронний номер 91-Тр відповідно до наказу МКУ від 18.04.2017 № 326. Будинок адміністративний, також збудований у XIX столітті, знаходиться на вулиці Вірменська, 4 і має охоронний номер 19-Тр. Комплекс споруд Вірменської церкви, збудований у 1764 році, розташований за адресою вул. Вірменська, 6. Цей комплекс включає саму церкву, оборонний мур з дзвіницею і є пам'яткою архітектури з охоронними номерами 82-Тр, 82/1-Тр та 82/2-Тр відповідно до наказу МКУ від 18.04.2017 № 326. Серед інших важливих археологічних пам'яток Бережанського району можна відзначити стоянку Бережани VII, датовану періодом 35 – 10 тисяч років до нашої ери, розташовану на північних околицях міста, правому березі річки Золота Липа, з охоронним номером 1286-Тр відповідно до наказу МКТ від 15.09.2010 № 706/0/16-10. У селі Гиновичі, що належить до Жуківської сільської ради,

знаходиться поселення Жуків I, яке датується IV тисячоліттям до нашої ери і є важливою археологічною пам'яткою. Культурна спадщина Тернопільської області представлена також монументальним мистецтвом. Наприклад, у селі Верняки знаходиться скульптура св. Миколая, збудована у 1858 році, яка є пам'яткою монументального мистецтва з охоронним номером 4483-Тр. Скульптура св. Яна Непомука, збудована у 1862 році, розташована у північно-східній частині села Охримівці на правому березі річки Гнізна, біля мосту через річку, і має охоронний номер 4482-Тр. Ці пам'ятки є лише частиною багатой культурної спадщини Тернопільщини. Вони свідчать про багатовікову історію та культурний розвиток регіону. Збереження та охорона цих об'єктів є надзвичайно важливими для майбутніх поколінь, оскільки вони є свідками історії та невід'ємною частиною національної ідентичності України.

Тернопільська область є однією з найважливіших культурних і історичних регіонів України. Її культурна спадщина охоплює широкий спектр пам'яток, які відображають різні етапи історичного розвитку, а також багатство культурних традицій та мистецьких досягнень. У цій області знаходяться численні пам'ятники видатним діячам культури, літератури, історії, а також меморіали, які увічнюють пам'ять про важливі історичні події.

Однією з найвідоміших пам'яток Тернополя є пам'ятник Тарасу Шевченку, розташований на вулиці Грушевського в сквері біля драматичного театру. Цей монумент був створений у 1982 році скульптором Миколою Невеселим та архітектором Станіславом Калашником. Виконаний з мідного карбування, пам'ятник висотою 2,8 метра є знаковим для міста і має місцеве значення. Іншим важливим об'єктом є художній надгробок на могилі Анни та Емілії Губер, розташований на Микулинецькому кладовищі, створений у 1860 році скульптором Евтельє П. з черепашника та вапняка. Цей надгробок має висоту 0,8 метра та є важливою пам'яткою місцевого значення. У Тернополі також знаходиться пам'ятник Івану Франку на вулиці

Сагайдачного, споруджений у 1995 році скульптором Іваном Сонсядлом та архітектором Дмитром Чепілем. Висота скульптури складає 5 метрів, а постаменту – 0,8 на 7 на 7 метрів. Цей монумент виконаний з мідного карбування та граніту, і є місцем, де мешканці та гості міста можуть вшанувати пам'ять видатного українського письменника та громадського діяча. Бережани також відзначаються своєю культурною спадщиною. Наприклад, на площі Ринок знаходиться пам'ятник Тарасу Шевченку, створений у 1992 році скульпторами Миколою Пасікірою та Любомиром Яремчуком, архітектором Василем Каменщиком. Пам'ятник виконаний з карбованої міді, висота скульптури складає 4 метри, а постаменту – 0,8 на 3 на 7 метрів. Цей монумент є важливою частиною культурного ландшафту міста. Інший пам'ятник Шевченку в Бережанському районі знаходиться в селі Жуків біля автобусної зупинки. Він був встановлений у 1914 році та реконструйований у 1964 році. Виготовлений з гіпсу та пісковика, його висота складає 0,5 метра для погруддя та 2 метри для постаменту. Пам'ятник також має місцеве значення і є символом національної ідентичності. Борщівський район має свої визначні пам'ятки. Наприклад, пам'ятник Богдану Хмельницькому у смт Скала-Подільська був споруджений у 1954 році. Цей монумент з бетону та пісковика має висоту 2 метри і є важливим символом української державності та військової слави. В селі Товсте знаходиться пам'ятник Маркіяну Шашкевичу, споруджений у 1911 році. Він виконаний з пісковика і має висоту 3 метри, що робить його помітним акцентом у культурному ландшафті села. Кременецький район також багатий на культурні пам'ятки. У м. Кременець на вулиці Шевченка знаходиться пам'ятник Тарасу Шевченку, встановлений у 1995 році. Цей монумент був створений скульптором Яковом Чайкою та архітектором Володимиром Федорченком. Він виконаний з бронзи, граніту та бетону, і його висота складає 3,5 метра для скульптури та 1,4 на 2,7 на 2,55 метра для постаменту. У Кременеці також є пам'ятник польському поету Юліушу Словацькому, встановлений у 1969 році. Він виконаний з бронзи і граніту, висота

скульптури складає 0,8 метра, а постаменту – 2 метри. Цей пам'ятник є важливою частиною культурного ландшафту міста. Таким чином, культурна спадщина Тернопільської області є багатогою і різноманітною, включаючи пам'ятники видатним діячам української культури, літератури та історії. Вони відіграють важливу роль у збереженні національної пам'яті та формуванні культурної ідентичності регіону. Кожен з цих пам'ятників не лише вшановує пам'ять великих людей, але й є важливим туристичним об'єктом, який приваблює численних відвідувачів з різних куточків світу [41].

Стаття Кіндрачук Н. М., присвячена сучасному стану, проблемам збереження та перспективам використання історико-культурної спадщини Тернопільської області в туризмі, розглядає важливі аспекти цієї теми. Історико-культурна спадщина є одним із найцінніших надбань людства, вона відіграє ключову роль у формуванні історичної свідомості, національної ідентичності та об'єднавчих цінностей у суспільстві. Пам'ятки історії та культури свідчать про економічний, суспільно-політичний, науково-технічний та культурний розвиток народу. Тому збереження, вивчення та передача цієї спадщини наступним поколінням є надзвичайно важливими завданнями. Тернопільська область славиться своєю багатогою історико-культурною спадщиною, яка включає безліч сакральних пам'яток, замків, фортець, музеїв та цінних в архітектурному плані громадських споруд. Наприклад, на території області знаходиться найдовша в Європі карстова печера «Оптимістична», занесена до Книги рекордів Гіннеса як найдовша у світі гіпсова печера. Її сумарна довжина складає понад 240,5 км. Іншою природною пам'яткою є Дністровський каньйон, один із «Семи природних чудес України», який утворений річкою Дністер і розташований на межі чотирьох областей. Його загальна довжина складає близько 250 км. [20].

На території Тернопільщини знаходиться 35% усіх замків Західної України, серед яких найкраще збереглися палацово-замковий комплекс у Збаражі та замкова гора Бона у Кременці. В області взято під охорону 3,5

тисячі пам'яток історії та культури. Серед них відомі Почаївська лавра, Троїцький собор, церкви Воздвиження та святої Покрови. У Тернопільській області нараховується 426 пам'яток археології, 1673 пам'ятки історії, 1315 пам'яток архітектури та містобудування, 164 пам'ятки монументального мистецтва. До Списку історичних населених місць України включено 30 населених пунктів Тернопільської області, серед яких Бережани, Борщів, Бучач, Вишнівець, Гримайлів, Гусятин, Залізці, Заліщики, Збараж, Зборів, Золотий Потік, Козова, Копичинці, Коропець, Кременець, Ланівці, Мельниця-Подільська, Микулинці, Монастириська, Підволочиськ, Підгайці, Почаїв, Скала-Подільська, Скалат, Теребовля, Тернопіль, Товсте, Хоростків, Чортків, Шумське. Культурна спадщина минулого зберігається в музеях Тернопільської області, таких як Тернопільський художній музей, Борщівський краєзнавчий музей, Велеснівський етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка, Меморіальний музей-садиба Леся Курбаса, Меморіальний музей Богдана Лепкого в Бережанах, Літературно-меморіальний музей Юліуша Словацького та інші. Тернопільська область поєднала у собі частини трьох давніх українських етнічних земель: Галичини, Волині, Поділля. Це створює неповторний колорит Тернопільщини з величезним розмаїттям побутових та обрядових традицій, багатим фольклором, унікальними народними промислами та смачною кухнею.

У регіоні проводяться різноманітні фестивалі, такі як фольклорно-обрядове дійство «Маланка» у Горошові, кулінарний фестиваль борщу в Борщові, фольклорний фестиваль «Зимові гостини» у Зборові, фестиваль «Мандруємо замками Тернопілля». Андріївські вечорниці у Тернополі також заслуговують на увагу, адже це свято є одним із найчарівніших та найвеселіших у культурі місцевого населення. Незважаючи на великий туристичний потенціал, існують певні проблеми, які перешкоджають його повному використанню. Матеріально-технічна база туристично-рекреаційних об'єктів не відповідає сучасним вимогам і потребує значних

капіталовкладень для переоснащення та модернізації. Іншими проблемами є недосконалість нормативно-правової бази, низький рівень рекламно-інформаційного забезпечення, нерозвинена транспортна інфраструктура та поганий стан збереженості багатьох об'єктів історико-культурної спадщини. Для ефективного використання культурно-історичної спадщини в туристичній галузі необхідно залучати інвестиції у розвиток територій, що сприятиме підвищенню загального інвестиційного рейтингу області. Потрібно також створювати заходи для збереження, охорони та відновлення пам'яток, реставрувати історичні місця, зберігати традиції через проведення нових фестивалів, що відображають самобутню культуру місцевого населення. Важливо формувати інформаційний простір туризму, посилювати роль місцевих громад і громадських організацій у запровадженні принципів сталого розвитку туризму, розробляти та реалізовувати державні програми з розвитку туризму та створювати високий рівень реклами для просування Тернопільської області як культурного центру. Отже, Тернопільська область має всі передумови для інтенсивного розвитку туризму завдяки унікальному природно-рекреаційному потенціалу, значній кількості природно-заповідних територій та об'єктів, сприятливому клімату, багатій історико-культурній та архітектурній спадщині, самобутній культурі, високому рівню духовності та культури, а також проведенню культурних заходів та фестивалів. Взаємодія цих факторів створює неповторне природне оточення, у якому людина може реалізувати свої потреби у відпочинку та оздоровленні

Проте, не дивлячись на зусилля держави, збереження культурної спадщини стикається з низкою проблем, таких як недостатнє фінансування, урбанізація, вандалізм та недосконала законодавча база. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, що включає залучення додаткових ресурсів, підвищення обізнаності населення, розвиток культурного туризму та вдосконалення законодавства. Лише за умови спільних зусиль держави, громадськості та бізнесу можна забезпечити ефективне збереження культурної спадщини Тернопільщини для майбутніх поколінь. Збереження

культурної спадщини є однією з найважливіших проблем, з якими стикається Тернопільська область, як і багато інших регіонів України. Ця проблема багатогранна і включає як фізичне збереження пам'яток, так і забезпечення їх доступності та популяризації серед громадськості і туристів. Основні проблеми збереження культурної спадщини в області можна поділити на кілька ключових аспектів. По-перше, це недосконалість нормативно-правової бази. Законодавство у сфері охорони культурної спадщини часто не відповідає сучасним викликам та потребам. Відсутність чітких та ефективних механізмів контролю за виконанням існуючих законів призводить до порушень, таких як незаконна забудова та неналежне використання земельних ділянок, де розташовані пам'ятки. По-друге, важливою проблемою є недостатнє фінансування. Багато об'єктів культурної спадщини знаходяться в аварійному стані і потребують термінової реставрації, але коштів на ці роботи часто не вистачає. Відсутність стабільного державного фінансування та недостатнє залучення приватних інвестицій у реставраційні проекти лише погіршують ситуацію. По-третє, існує проблема недостатнього розвитку інфраструктури. Багато пам'яток важкодоступні через поганий стан доріг та недостатню кількість туристичних маршрутів. Це ускладнює доступ туристів до цих місць, що, у свою чергу, знижує їх популярність і можливість залучення додаткових коштів на їх утримання і збереження. По-четверте, важливим аспектом є низький рівень рекламно-інформаційного забезпечення. Багато пам'яток залишаються маловідомими як серед місцевих жителів, так і серед потенційних туристів. Відсутність ефективної інформаційної кампанії призводить до того, що культурна спадщина не використовується на повну потужність як туристичний ресурс. По-п'яте, проблема збереження автентичності пам'яток також є значущою. Невмілі реставраційні роботи або використання сучасних матеріалів замість традиційних можуть призвести до втрати історичної цінності об'єктів. Це стосується як архітектурних пам'яток, так і традиційних ремесел та обрядів. Ще однією проблемою є низький рівень залучення місцевих громад до процесу збереження культурної

спадщини. Активна участь місцевих жителів у проектах із реставрації та популяризації пам'яток може значно підвищити ефективність цих заходів. Проте, відсутність освітніх програм та громадських ініціатив у цій сфері часто призводить до байдужості з боку місцевого населення. На додаток до вищезазначених проблем, екологічні загрози також становлять значну небезпеку для збереження культурної спадщини. Зміни клімату, забруднення навколишнього середовища, ерозія ґрунтів та інші екологічні фактори можуть призвести до руйнування пам'яток, особливо тих, що розташовані у природних умовах або поблизу водойм. Для вирішення цих проблем необхідно здійснювати комплексні заходи, які включають як покращення законодавчої бази, так і збільшення фінансування, інфраструктури, проведення інформаційних кампаній та залучення громадськості до процесу збереження культурної спадщини. Тільки комплексний підхід дозволить ефективно зберегти та використовувати історико-культурні надбання Тернопільської області.

Висновки до розділу 2.

У другому розділі бакалаврської роботи детально розглядається культурна спадщина Тернопільської області, яка є однією з найцінніших скарбниць української культури та історії. Тернопільщина багата на історичні пам'ятки, архітектурні ансамблі, релігійні споруди та інші об'єкти, які відображають багатовіковий розвиток цього регіону. До найважливіших пам'яток належать замки та фортеці, середньовічні церкви, монастирі, а також численні музеї, які зберігають унікальні експонати народного мистецтва та ремесел. Наприклад, на території області розташовані такі видатні об'єкти, як Збаразький замок, Кременецький замок, Палацово-парковий комплекс у Вишнівці, Свято-Успенська Почаївська лавра, Марійський духовно-реколекційний центр у Зарваниці. Ці об'єкти не тільки мають історичну та культурну цінність, але й є важливими туристичними атракціями, які приваблюють численних відвідувачів з різних куточків світу.

Водночас, сучасний стан багатьох пам'яток залишає бажати кращого. Основні проблеми збереження культурної спадщини Тернопільської області включають недостатнє фінансування, недосконалість нормативно-правової бази, урбанізацію та вандалізм. Багато пам'яток потребують термінової реставрації та консервації, однак через брак коштів ці роботи часто відкладаються. Фінансові обмеження також впливають на можливості проведення досліджень і розкопок, що знижує рівень знань про історичні об'єкти. Законодавство у сфері охорони культурної спадщини часто не відповідає сучасним викликам та потребам. Відсутність чітких та ефективних механізмів контролю за виконанням існуючих законів призводить до порушень, таких як незаконна забудова та неналежне використання земельних ділянок, де розташовані пам'ятки. Урбанізація та вандалізм також становлять серйозну загрозу для збереження культурної спадщини. Зростаючий тиск на земельні ресурси та безвідповідальне ставлення до історичних об'єктів призводять до їх руйнування та втрати. Для вирішення цих проблем необхідно здійснювати комплексні заходи, які включають покращення законодавчої бази, збільшення фінансування, розвиток інфраструктури, проведення інформаційних кампаній та залучення громадськості до процесу збереження культурної спадщини. Важливим аспектом є залучення інвестицій у розвиток територій, що сприятиме підвищенню загального інвестиційного рейтингу області. Потрібно створювати заходи для збереження, охорони та відновлення пам'яток, реставрувати історичні місця, зберігати традиції через проведення нових фестивалів, що відображають самобутню культуру місцевого населення.

Отже, культурна спадщина Тернопільської області є багатогою і різноманітною, включаючи пам'ятники видатним діячам української культури, літератури та історії. Вони відіграють важливу роль у збереженні національної пам'яті та формуванні культурної ідентичності регіону. Кожен з цих пам'ятників не лише вшановує пам'ять великих людей, але й є важливим туристичним об'єктом, який приваблює численних відвідувачів з різних

куточків світу. Проте для їх ефективного збереження та використання необхідно вирішувати низку проблем, що вимагають комплексного підходу та активної участі як держави, так і громадськості, включаючи організаційно-технічні, фінансові та кадрові.

РОЗДІЛ III. РЕГІОНАЛЬНА КУЛЬТУРНА ПРАКТИКА В СТРУКТУРІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.

3.1. Нові форми проведення фестивального руху в регіоні

Фестивальний рух є важливим елементом культурного життя будь-якого регіону. Це явище сприяє не лише збереженню та популяризації місцевих традицій, але й є потужним інструментом залучення туристів, розвитку економіки та формування позитивного іміджу регіону. У Тернопільській області фестивалі стали невід'ємною частиною культурного календаря, що кожного року об'єднують тисячі гостей з різних куточків України та зарубіжжя. У зв'язку з цим, розгляд нових форм проведення фестивального руху стає надзвичайно актуальним, адже інноваційні підходи та креативні рішення дозволяють не лише підтримувати інтерес до цих заходів, але й роблять їх більш різноманітними та привабливими для широкої аудиторії. Розглянемо п'ять фестивалів, які вражають масштабністю та унікальністю.

Фестиваль «Файне місто» традиційно проходив з 28 липня по 1 серпня в Тернополі. Це один з найбільших музичних фестивалів України, що щорічно об'єднує тисячі шанувальників музики різних жанрів – від року до поп-денсу. Учасниками фестивалю в 2021 році стали такі відомі гурти та виконавці як Burned Time Machine, Me And That Man, The HARDKISS, 5'nizza, Go-A, Друга ріка, ТНМК, Louna, Жадан і Собаки, Karna, Wildways, O.Torvald, MOTANKA, Stoned Jesus, Kalush, Nizkiz, Сметана band, Detach, Epolets, One Light inside, Omana, Red Side, Orionix та інші. Основною метою фестивалю є популяризація активного відпочинку серед молоді та розвиток фестивального руху в Україні.

Фестиваль "Файне Місто" є одним із найвизначніших музичних заходів в Україні, що привертає увагу тисяч глядачів щороку. Його історія починається з 2013 року і відтоді цей фестиваль розвивався та змінювався, стаючи все більш масштабним і різноманітним. Перший фестиваль "Файне Місто" відбувся з 20 по 21 липня 2013 року в центрі Тернополя, в парку імені

Тараса Шевченка на острівку “Чайка”. Захід тривав два дні, і в ньому взяли участь багато відомих українських гуртів. Особливим гостем, який закривав фестиваль, був офіційний триб’ют AC/DC в Україні – гурт AS/DS. Наступного року фестиваль знову тривав два дні – 12 та 13 липня 2014 року на території міжнародного аеропорту “Тернопіль”. У програмі взяли участь понад 40 виконавців з України, Італії та Швеції. Вперше було встановлено три сцени: Main Stage, Rock Stage та Rave Box Stage. Також здійснювалася трансляція фіналу Чемпіонату світу з футболу на великому екрані. У 2015 році фестиваль “Файне Місто” вперше тривав три дні – з 3 по 5 липня. Захід відбувся під гаслом “Файне Місто – Територія Вільних Людей!” на території міжнародного аеропорту “Тернопіль”. Програма включала понад 70 виконавців, які виступали на п’яти сценах. Було організовано спорт-зону, салон краси, байкерський зліт та безліч розваг. У 2016 році фестиваль збільшився до чотирьох днів і тривав з 7 по 10 липня. На території тернопільського аеропорту було встановлено шість сцен, на яких виступили понад 100 виконавців зі всього світу. Програма включала спортивні зони, салон краси, велопрокат, кінопокази, літературну сцену, дитячу зону, ігрову зону, атракціони, хендмейд ярмарку та майстер-класи. У 2017 році фестиваль змінив локацію та переїхав на територію тернопільського іподрому. Фестиваль тривав з 20 по 23 липня у чотириденному форматі. Програма розширилася та доповнилася парком атракціонів та тролеем. У 2018 році “Файне Місто” стало справжнім Містом Вільних Людей з власною архітектурою, громадянами, законами та органами місцевого врядування. Кожен відвідувач отримав паспорт Файної Людини, який міг зареєструвати на фестивалі. Фестиваль проходив під гаслом свободи та толерантності. У 2019 році фестиваль знову відбувся на іподромі з 25 по 28 липня. Файне Місто продовжило традицію створення атмосфери свободи та радості, яка дозволяла відвідувачам забути про буденні турботи. Пандемія COVID-19 у 2020 році вплинула на проведення масових заходів, тому фестиваль перейшов у формат подорожей містами разом з гуртами Motanka, Epolets та Space of

Variations. У 14-ти населених пунктах було організовано міні-фестивалі з урахуванням усіх карантинних обмежень. У 2021 році фестиваль "кайФАЙНЕмо: Preparty Tour" відвідав 17 міст України. Учасниками туру були O.Torvald, The Unsleping, Denoi (Чехія) та 40 молодих місцевих гуртів. У липні фестиваль повернувся на традиційне місце проведення в Тернополі. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, фестиваль перейшов у онлайн-формат. Було організовано Faine Misto Online, де відвідувачі мали можливість насолоджуватися виступами артистів та відеопривітаннями. Під час онлайн-фестивалю було зібрано близько 200 000 гривень, які були спрямовані на допомогу українським захисникам. У серпні 2022 року польський фестиваль Rockowa Noc об'єднався з фестивалем Faine Misto, створивши благодійний захід у польському Жешуві. Всі кошти були спрямовані на допомогу українським захисникам. Учасники фестивалю: Sick Solution, Ignea, Space of Variations, Stoned Jesus, Karna та Korpiklaani. У 2023 році фестиваль повернувся у фізичному форматі під назвою Faine Misto: Історії, які варто почути. Було зібрано значну суму грошей для сприяння перемозі України. Учасники фестивалю: Жадан і Собаки, Воплі Відоплясова, Один в каное, ТНМК, Христина Соловій, Grandma's Smuzi, Zwyntar, The Unsleping, Паліндром, Крихітка, діти інженерів, Epolets, Хейтспіч, Rome (Люксембург), Структура Щастя, Фіолет, Detach, Мотор'ролла, Tember Blanche, Lely45, Ignea, Роллікс, Ницо Потворно, Юля Юріна [18].

Фестиваль «Дзвони Лемківщини» зазвичай проводиться в серпні в Монастириськах. Це міжнародний фестиваль лемківської культури, який об'єднує лемків з України, Польщі, Словаччини, Сербії, США, Канади та Молдови. Програма фестивалю включає виступи аматорів і професійних виконавців, лемківські народні колективи, виставки на лемківську тематику, ігри, дегустацію традиційних страв. Це свято є свідченням живучості лемківських традицій та однією з найбільш відомих культурних подій області. Фестиваль «Дзвони Лемківщини» є однією з найважливіших культурних подій, що відбуваються на Тернопільщині, і має значну

історичну і культурну цінність для лемківської громади. Лемки – це етнічна група західних українців, яка проживає переважно в Волинській та Закарпатській областях, а також у Польщі та Словаччині. Їх культура, мова, звичаї та обряди є унікальними і колоритними. На жаль, лемки зазнали чимало страждань від польського та радянського урядів, включаючи депортацію та переселення. Фестиваль «Дзвони Лемківщини» зародився у 1999 році в селі Гутисько на Бережанщині. Перші два фестивалі проходили під назвою «Лемківська ватра». Вже з 2001 року фестиваль отримав нову назву і почав проводитися в урочищі «Бичова», неподалік Монастириська, у Чортківському районі. Перше дійство в 1999 році включало спорудження сцени в карпатському стилі, повністю виконаної з дерева, і запалювання найбільшої ватри старійшинами лемків. Під час другого фестивалю у 2000 році було встановлено Пам'ятний Хрест на честь 55-річчя депортації лемків. З 2001 року фестиваль «Дзвони Лемківщини» став традиційно проводитися в серпні, перетворюючи урочище «Бичова» на справжню Мекку для лемків з усього світу. Під час фестивалю проводяться численні культурні заходи, серед яких концертні виступи, виставки народних майстрів, дегустації традиційних страв та багато інших розваг. Особливою частиною фестивалю є запалювання ватри, яке символізує тепло і пам'ять про рідну землю. Впродовж років фестиваль «Дзвони Лемківщини» набув всеукраїнського значення і став платформою для збереження та популяризації лемківської культури. У 2006 році вперше було організовано хід-парад колективів у Монастириську, а святкування розпочалося з урочистостей біля Монастириського обласного комунального музею лемківської культури і побуту. Щороку фестиваль привертає все більше учасників і гостей з різних країн. Так, у 2007 році фестиваль відвідав Стефан Гладик, голова Об'єднання Лемків Польщі, а у 2010 році на фестиваль з'їхалися лемки з Сербії, США, Канади та інших країн. Основна програма фестивалю включає виступи музичних гуртів, співаків, аматорських хорів та інші культурні заходи. Наприклад, у 2015 році участь у фестивалі взяли понад 30 колективів,

включаючи польський ансамбль «Кичера» та лемківський хор «Яворина». Крім музичних виступів, на фестивалі організуються тематичні виставки, які дозволяють учасникам поринути в історію та культуру лемків. Фестиваль також відомий своїми кулінарними заходами, де місцеві кулінари демонструють свою майстерність, готуючи автентичні страви за старовинними рецептами. Це дозволяє гостям фестивалю насолодитися смаком лемківської кухні і дізнатися більше про її особливості. Для дітей на фестивалі організуються різноманітні атракціони та забави. Молодіжна забава першого дня фестивалю триває до самого ранку, і включає святковий феєрверк опівночі. Закриття фестивалю відбувається на другий день, традиційно зранку проходить служба біля каплички на Ватряному полі, після чого розпочинається святковий концерт. Ближче до вечора фестиваль урочисто закривається. Фестиваль є важливою подією, яка сприяє збереженню та популяризації лемківської культури, об'єднуючи лемків з усього світу і дозволяючи їм згадати про свою історію та традиції. Це унікальна можливість для всіх відвідувачів дізнатися більше про лемків і їх культурну спадщину [1].

Фестиваль «Фест Господар» проходить в серпні в селі Денисів. Це фестиваль врожаю та мистецтв, який привернув увагу близько 30 тисяч гостей. Фестиваль відзначався яскравою концертною програмою, майстер-класами з народних ремесел та атракціонами для дітей. У рамках фестивалю було встановлено національний рекорд України – найдовша інсталяція державного прапора з тюків сіна. Фестиваль «Борщівська вишиванка» проводиться у вересні в місті Борщів. Цей фестиваль демонструє багатство та оригінальність борщівської вишивки. У рамках заходу також проходить гастрономічний фестиваль «Борщ-їв», де представляються близько 50 видів борщу, приготованих за самотніми рецептами місцевих господинь. «Зимова казка у Настасові» – зимовий фестиваль, організований компанією «Агропродсервіс» та командою Івана Чайківського. Фестиваль створює справжнє зимове містечко з офісом Святого Миколая, де гості з різних

областей України можуть зустрітись з Чудотворцем. Фестиваль завершується на День Соборності 22 січня концертом, в якому беруть участь відомі українські виконавці та місцеві колективи. Ці фестивалі не лише збагачують культурне життя Тернопільщини, але й сприяють зміцненню міжрегіональних культурних зв'язків, підвищують туристичну привабливість області та формують її позитивний імідж [19].

Фестивальний рух в Тернопільській області за останні роки зазнав значних змін, впровадивши нові форми та підходи, які дозволяють значно підвищити його ефективність і привабливість для відвідувачів. Ці зміни стосуються не лише формату проведення заходів, але й використання сучасних PR-технологій для популяризації та залучення аудиторії. Однією з головних новацій стало впровадження тематичних та мультиформатних фестивалів, які об'єднують різні види мистецтва і розваг в одному заході. Наприклад, фестиваль «Файне Місто» пропонує не лише музичні виступи, але й спортивні зони, велопрокат, кінопокази, літературні сцени, дитячі зони та хендмейд ярмарки. Такий підхід дозволяє охопити ширшу аудиторію, задовольняючи інтереси різних вікових та соціальних груп. Ще однією важливою інновацією стали гастрономічні фестивалі, які фокусуються на популяризації місцевої кухні та традицій. Фестивалі на кшталт «Борщівська вишиванка» та «Зимова казка у Настасові» не лише демонструють традиційні страви, але й проводять майстер-класи з приготування, дегустації та конкурси. Це сприяє збереженню кулінарної спадщини та залучає туристів, які цікавляться гастрономією. Сучасні PR-технології стали невід'ємною частиною фестивального руху в Тернопільській області. Використання соціальних мереж, блогерів та інфлюенсерів дозволяє ефективно доносити інформацію про фестивалі до цільової аудиторії. Активна робота з медіа, створення якісного контенту (фото, відео, інтерв'ю), а також організація прямих трансляцій подій значно підвищують видимість заходів і стимулюють інтерес до них. Інтерактивні технології, такі як мобільні додатки для фестивалів, де можна знайти розклад заходів, мапи локацій, інформацію

про учасників та інші корисні дані, роблять відвідування фестивалів більш зручним і приємним. Застосування технології доповненої реальності (AR) також дозволяє створювати інтерактивні експозиції та активності, що додатково приваблює молодь. Впровадження нових форм та технологій показує свою ефективність у збільшенні кількості відвідувачів і позитивних відгуків про фестивалі. Тематичні та мультимедійні фестивалі дозволяють залучити широку аудиторію і забезпечити кожному учаснику цікаву та насичену програму. Гастрономічні фестивалі сприяють розвитку місцевої економіки, адже вони стимулюють туристичний потік і підтримують місцевих виробників та ремісників. Використання PR-технологій дозволяє значно розширити аудиторію, роблячи фестивалі популярними не лише серед місцевих жителів, але й серед туристів з інших регіонів та країн. Соціальні мережі та медіа-кампанії створюють потужний інформаційний потік, який привертає увагу до подій і стимулює бажання їх відвідати. Нові форми проведення фестивального руху в Тернопільській області демонструють високий рівень адаптації до сучасних умов і потреб аудиторії. Тематичні та мультимедійні фестивалі, використання сучасних PR-технологій і інтерактивних рішень створюють привабливий імідж регіону, підвищують туристичну привабливість і сприяють збереженню та популяризації культурної спадщини. Це підтверджує важливість постійного розвитку і впровадження нових ідей у сфері культурних заходів для забезпечення їх успішності та довготривалої популярності. Впровадження інноваційних підходів і технологій у фестивальний рух Тернопільщини сприяє збереженню культурної спадщини, підвищує туристичну привабливість регіону і створює позитивний імідж, забезпечуючи популярність місцевих культурних заходів на довготривалу перспективу.

3.2. Борщівська вишиванка як феномен культури

Борщівська вишиванка є яскравим прикладом культурної спадщини України, що зберегла свою унікальність та автентичність через століття. Ця вишиванка, що походить з Борщівського району Тернопільської області, виділяється своїм неповторним стилем, технікою виконання та багатою символікою, яка відображає багатовікову історію та традиції регіону. Борщівська вишиванка відома своєю складною технікою вишивки та використанням переважно чорних ниток. Такий вибір кольору має глибоке символічне значення, пов'язане з трагічними подіями в історії Борщівщини. За переказами, жінки цього регіону вишивали сорочки чорними нитками на знак жалоби за загиблими чоловіками, і ця традиція зберігалася протягом кількох поколінь. Чорні візерунки на рукавах борщівських сорочок відтворюють фрагменти трипільської культури, включаючи магичні знаки та символи роду. Вишивка борщівських сорочок виконувалася з використанням різноманітних технік, таких як колодка, кучерявий стіб, низинка, хрестик, гаптування, гладь, ланцюжок, стебнівка. Ці техніки надають вишиванці унікального вигляду, що робить її впізнаваною серед інших регіональних вишивок України. Особливою цінністю є техніка «колодки», яка використовується для зашивання тла візерунків на уставках. Протягом часу техніка та стиль борщівської вишиванки зазнавали змін. На початку ХХ століття складні статичні монохромні композиції поступово змінювалися на поліхромні.

Геометричні орнаменти, виконані чіткими лініями, поступилися місцем легким квітковим мотивам. Зміни торкнулися й матеріалів: конопляне полотно замінили на льон, штапель та поплін, а вовняні нитки — на бавовняні та муліне. Складні техніки вишивки почали замінюватися хрестиком, але чорний колір залишався домінуючим до середини ХХ століття. Згодом чорні нитки поступово поступилися кольоровим, що привнесло нові естетичні уподобання в оздоблення традиційних борщівських сорочок.

Сьогодні борщівська вишиванка залишається популярною завдяки своїй унікальності та автентичності. Сучасні дизайнери активно використовують традиційні мотиви вишивки, адаптуючи їх до сучасних тенденцій моди. Це дозволяє зберегти і популяризувати культурну спадщину Борщівщини серед нових поколінь українців та шанувальників вишивки по всьому світу. Борщівська вишиванка стала символом української національної ідентичності та культурного відродження. Вона відображає багатовікову історію, стійкість і витривалість українського народу. Завдяки зусиллям майстрів та ентузіастів вишиванка продовжує жити, зберігаючи свою оригінальність та передаючи дух традицій через покоління. Борщівська вишиванка є не лише елементом одягу, але й важливим культурним феноменом, який відображає історію, традиції та мистецтво українського народу. Її унікальний стиль, техніки вишивки та символіка роблять її невід'ємною частиною національної спадщини. Сучасні інтерпретації борщівської вишиванки демонструють, як традиції можуть гармонійно поєднуватися з новітніми тенденціями, зберігаючи при цьому свою автентичність і значущість [8].

Борщівська вишиванка є не лише частиною українського національного одягу, але й глибоким культурним феноменом, що відображає історичну пам'ять та духовний зв'язок поколінь. Цей вид вишивки, що походить з Борщівського району Тернопільської області, вирізняється своїм унікальним стилем, технікою та багатою символікою. Своєю популярністю борщівська вишиванка завдячує складній техніці виконання, переважанню чорних ниток та особливому крою. Борщівська вишиванка відома здавна, і її історія тісно пов'язана з культурним розвитком регіону. Вона відображає багатовікові традиції, що передавалися з покоління в покоління. Чорний колір ниток, який домінує у борщівських вишиванках, має особливе значення – він символізує траур за загиблими чоловіками під час численних воєн та конфліктів. За легендами, жінки Борщівського краю вишивали свої сорочки чорними нитками на знак скорботи і пам'яті, і ця традиція зберігалася

століттями. Презентація книги «Борщівська народна сорочка» Людмили та Олексія Покусінських у Львові стала значною подією для поціновувачів народного мистецтва. Це видання є результатом десятирічного дослідження і вивчення борщівської вишивки, яке не лише показує фотографії сорочок, але й глибоко аналізує історію та культурні витoki цього феномену.

Книга містить не лише текстову частину, а й ілюстративний альбом, що дозволяє детально розглянути кожну деталь вишивки. Борщівська вишиванка відрізняється складними техніками вишивки, такими як колодка, кучерявий стіб, низинка, хрестик, гаптування, гладь, ланцюжок та стебнівка. Ці техніки надають вишиванці унікального вигляду і роблять її впізнаваною серед інших регіональних вишивок України. Основною ознакою борщівської сорочки є густо зашиті рукави, від уставки до манжета, що створює враження монолітності та багатства орнаменту. З плином часу техніка та стиль борщівської вишиванки зазнали змін. Якщо раніше чорний колір був домінуючим, то в середині ХХ століття він поступився місцем більш яскравим та кольоровим мотивам. Змінилися також матеріали: конопляне полотно замінили на льон, штапель, поплін, а вовняні нитки – на бавовняні та муліне.

Сьогодні борщівська вишиванка залишається популярною завдяки своїй унікальності та автентичності, що привертає увагу сучасних дизайнерів та модників. Борщівська вишиванка є символом української національної ідентичності та культурного відродження. Вона відображає багатовікову історію, стійкість і витривалість українського народу. Вишивка на борщівських сорочках відтворює елементи магічних знаків та символів роду, які походять з трипільської культури, що додає їй додаткової символічної глибини. Борщівська вишиванка є не лише елементом одягу, але й важливим культурним феноменом, який відображає історію, традиції та мистецтво українського народу. Видання книги «Борщівська народна сорочка» Людмили та Олексія Покусінських значно сприяє розумінню цього феномену, розкриваючи його історичне та культурне підґрунтя. Борщівська

вишиванка продовжує розвиватися, зберігаючи свою унікальність та автентичність, і залишається частиною української культурної спадщини [9].

Цінність нового дослідження Людмили та Олексія Покусінських «Борщівська народна сорочка: експедиційні матеріали та приватні колекції» полягає у практичному налаштуванні на відновлення борщівської вишиванки. Презентація цього унікального видання відбулася на XII Всеукраїнському фольклорно-мистецькому фестивалі «Борщівська вишиванка», де вона привернула значну увагу поціновувачів народного мистецтва. Книга складається з кількох розділів, включаючи історичний екскурс від найдавніших часів до сьогодення. Вона охоплює історію Великого Поділля та суспільно-політичний і культурний розвиток громади кінця XIX – початку XX століття. Важливою особливістю видання є створені авторами карти-ілюстрації, які використовують основні принципи оформлення карт, картографічну семіотику та сучасні географічні реалії. Ці карти допомагають візуалізувати буття борщівської народної сорочки в історичному контексті.

Юнки 13-14 років у Борщівському регіоні, вступаючи в пору дівування, вже мали в своїх скринях вишиті сорочки, крайки, плахти, стрічки на голову і пацьорки на шию. Ці предмети готували їхні матері і бабусі. Дівчата зазвичай виходили заміж у 15-16 років, але не вступали в статеві стосунки до народження першої дитини через 4-5 років. Свекрухи виховували своїх невісток, навчаючи їх основам подружнього життя та господарювання. Це був високий рівень культури відносин, що сприяв гармонійному розвитку молодих жінок. Третя частина книги присвячена культурному, політичному та суспільному життю краю кінця XIX – початку XX століття. Автори вдячні колекціонерам за популяризацію борщівської сорочки, адже без їхніх виставок і зусиль про борщівську вишиванку дізналися б менше людей. В книзі представлені сорочки з приватних колекцій, зокрема найбільша колекція належить Вірі Матковській, яка зробила значний внесок у популяризацію борщівської сорочки. Четверта частина дослідження

присвячена художнім особливостям вишивки з детальними поясненнями. Попри те, що борщівські сорочки відрізнялись чи не в кожному селі, автори розділили загальні тенденції на два регіони та п'ять осередків. Книга містить 144 ілюстрації-схеми святкових жіночих і чоловічих сорочок, що детально відтворюють техніки вишивки та найдрібніші деталі орнаменту. Ці матеріали були досліджені під час експедицій (2009–2015 рр.) та включають сорочки з музейних і приватних колекцій. Книга «Борщівська народна сорочка: експедиційні матеріали та приватні колекції» є цінним джерелом знань про борщівську вишиванку, її історію, культурні особливості та техніки виконання. Це видання сприяє відродженню та збереженню борщівської вишивки, а також популяризації української культурної спадщини. Автори не лише розкрили таємниці борщівської сорочки, але й надали практичні рекомендації для тих, хто бажає створювати автентичні вишиванки або інтерпретувати їх у сучасному одязі. Завдяки таким дослідженням борщівська вишиванка продовжує жити і розвиватися, залишаючись важливим елементом української культури [21].

Борщівська вишиванка вражає своєю красою та неповторністю. Основним елементом дизайну є незвичайні чорні візерунки, які надають вишиванці елегантний та загадковий вигляд. Візерунки можуть бути різноманітні, від геометричних форм до рослинних мотивів, але завжди вражають своєю унікальністю та витонченістю. Вишивка борщівської майстрині – це справжнє мистецтво, що вражає своєю тонкою роботою та вишуканістю орнаменту. Кожному шву та кожному візерунку приділяється особлива увага. При створенні борщівської вишиванки використовували вибілене домоткане полотно, яке виготовлялося з конопляних стебел. Майстри густо розшивали виріб чорними вовняними нитками, створюючи вражаючий контраст візерунків. Інші кольори також застосовувалися, але лише для виділення та підкреслення основного темного мотиву. Традиційні орнаменти в борщівській вишиванці – це справжнє втілення національної культури та духовності. Вони вражають своєю красою та глибоким

значенням, що зберігається від покоління до покоління. У борщівській вишиванці зустрічаються різноманітні узори, кожен з яких має своє особливе значення та символіку. Наприклад, вузлики та геометричні фігури можуть символізувати вічність, цілісність та єдність родини чи спільноти. Рослинні мотиви втілюють родючість та достаток. Кожен з цих узорів має глибоке історичне походження та сприймається як символ національної гордості та культурної спадщини. Серед сучасних дослідників є припущення, що орнаменти борщівської вишиванки можуть мати свої корені у давніх часах трипільської культури. Знаки цієї давньої цивілізації, знайдені на глиняних виробках, могли бути джерелом натхнення для вишивальниць, що використовували їх мотиви у своїх вишивках. Найдавніші зразки борщівської вишивки датуються XVI століттям. Її походження оповите легендами й переказами, що роблять цю традицію ще більш загадковою. Легенда про чорну вишивку:

За переказами, після татарської навали, що забрала життя багатьох чоловіків, жінки Борщівського краю протягом семи поколінь носили чорні вишиванки на знак жалоби. Ці чорні візерунки мали захищати й оберігати їхні сім'ї. Легенда про квітучу папороть: за іншою легендою, дівчина, яка мріяла про щасливе кохання, знайшла квітку папороті в ніч на Івана Купала. З цієї квітки вона вишила візерунок для своєї сорочки, й незабаром зустріла свого судженого. Легенда про мольфара: за народними переказами, мудрий мольфар врятував людей від смертельної хвороби, порадивши жінкам вишивати сорочки чорними нитками з певними символами. Ці символи мали захисну силу й оберігали від недуг. Борщівська вишивка протягом століть була не лише окрасою одягу, але й несла в собі обереговий та сакральний сенс. Кольори вишивки відображають багатогранність та багатство культурного спадку Борщівського краю. Чорний колір, що переважає у вишивці, символізує традиційний траур та пам'ять про минулі трагічні події.

Водночас, червоний колір, який часто доповнює чорну вишивку, може вказувати на пристрасть, силу та життєвий дух. Кольорова гама вишивки

також може відображати природні фарби, що використовувалися для фарбування ниток, відображаючи зв'язок з навколишнім середовищем та традиційні методи виробництва. Крім класичних червоного, чорного та синього, використовуються зелений, жовтий, фіолетовий та інші кольори. В сучасному світі популярність вишиванок зростає, і з нею змінюються й моделі цих виробів. Серед найпопулярніших фасонів вишиванок варто відзначити класичні варіанти, які відтворюють традиційні українські орнаменти та мотиви. Ці моделі, часто виготовлені зі спеціальних тканин, зберігають естетику та символіку української культури. Крім того, у великому попиті зараз знаходяться сучасні та стилізовані фасони вишиванок, які поєднують традиційні орнаменти з сучасними модними тенденціями. Ці моделі можуть мати відверті або більш вільні крої, використовувати яскраві або неочікувані кольори, що надають їм сучасний та стильний вигляд. Такі вишиванки відображають поєднання минулого та сьогодення, створюючи унікальні модні образи для сучасних любителів української вишивки.

Борщівська вишивка, з її багатою історією та неповторними візерунками, зачаровує людей з усього світу. Сьогодні вона не лише береже свою автентичність, але й активно розвивається, поєднуючи традиційні техніки з сучасними трендами. Оновлені візерунки: Збереження автентичних геометричних орнаментів, ромбів, хрестиків, "лапок". Вплітання в традиційні візерунки квіткових мотивів, зображень птахів, фантастичних істот. Використання сучасних технік вишивання, що робить візерунки більш витонченими й різноманітними. Поєднання вишивки з іншими видами декоративного оздоблення, такими як мережка, аплікація, бісер. Розширення палітри кольорів: Крім класичних червоного, чорного та синього, використання зеленого, жовтого, фіолетового та інших кольорів. Створення багатобарвних композицій, що підкреслюють красу й урочистість вишивки. Використання ниток з ефектом металік, що додає вишуканості й блиску. Експерименти з матеріалами: Збереження традиційного лляного полотна, вовни та шовку. Використання бавовни, віскози, штучного шовку, що робить

вишиванки більш практичними й доступними. Поєднання різних матеріалів в одному виробі, що створює цікаві візуальні ефекти. Борщівська вишиванка є не лише символом національної гордості та культурної спадщини, але й живим мистецтвом, яке продовжує розвиватися та адаптуватися до сучасності. Вона зберігає дух минулого, водночас відповідаючи на виклики сьогодення, що робить її унікальною та неповторною [30].

3.3. Тенденції розвитку культурної практики в сучасних умовах

Сучасні тенденції розвитку культурної регіональної практики в Україні, особливо в умовах децентралізації, демонструють значний потенціал для підвищення інституційної та фінансової спроможності закладів культури. Децентралізація, проведена в Україні, змінила парадигму управління культурною сферою, надавши місцевим громадам більше повноважень і відповідальності за розвиток культурної інфраструктури. Однією з ключових тенденцій також є створення Центрів культурних послуг (ЦКП). Ці багатофункціональні заклади культури мають забезпечити доступ до культурних послуг мешканцям територіальних громад. Основна ідея ЦКП полягає у створенні зручних для відвідування мешканцями громад просторів, оснащених сучасним обладнанням та кваліфікованими кадрами. Такі центри покликані стати місцем для творчості, неформального навчання та спілкування, об'єднуючи різні вікові та соціальні групи населення. Запровадження ЦКП сприяє оптимізації витрат на утримання культурної інфраструктури, що залишилася з радянських часів, і дозволяє ефективніше розподіляти бюджетні кошти. Прикладом успішної реалізації таких проектів є створення Центрів культури та дозвілля у Теребовлянській територіальній громаді Тернопільської області, де всі 25 сіл громади об'єднані під управлінням єдиної структури, яка надає різноманітні культурні послуги. Іншою важливою тенденцією є залучення приватного сектору до покращення якості культурних послуг. Механізм державно-приватного партнерства (ДПП) в культурній сфері дає змогу залучити додаткові фінансові ресурси,

необхідні для розвитку культури. ДПП передбачає співпрацю державних органів з приватними інвесторами у реалізації культурних проєктів, таких як реконструкція історичних пам'яток, створення нових культурних центрів тощо. Цей механізм дозволяє розподілити ризики між державою та партнерами, забезпечуючи контроль громади над культурними активами.

Важливим напрямом розвитку є також співробітництво громад у культурній сфері. Міжмуніципальне співробітництво дозволяє громадам об'єднувати ресурси для створення та утримання спільних культурних закладів, організації культурних заходів та надання культурних послуг. Прикладом є французький досвід, де кооперативні культурні публічні інституції (Etablissement Public de Cooperation Culturelle, EPCC) об'єднують різні територіальні та державні органи для спільного фінансування та управління важливими культурними установами. Не менш актуальним є розвиток цифрових культурних послуг. Цифровізація бібліотечних та музейних фондів, створення онлайн-курсів, майстер-класів, виставок та інших культурних продуктів стають невід'ємною частиною діяльності культурних установ. Це дозволяє забезпечити доступ до культурних благ незалежно від місця проживання та сприяє популяризації культури серед ширшого кола людей. Сучасні технології та інноваційні підходи відкривають нові можливості для розвитку культурної сфери в Україні. Пандемія COVID-19 продемонструвала здатність культурних закладів швидко адаптуватися до нових умов та переходити до роботи в онлайн-режимі, що стало актуальним і під час воєнного стану. Таким чином, сучасні тенденції розвитку культурної регіональної практики в Україні спрямовані на створення ефективної, доступної та багатофункціональної культурної інфраструктури, яка відповідає потребам і очікуванням місцевих громад. Реформа децентралізації та інноваційні підходи, такі як ЦКП, ДПП, міжмуніципальне співробітництво та цифровізація, сприяють зміцненню культурної ідентичності та соціальної згуртованості українського суспільства [56].

В умовах повномасштабного вторгнення в Україні культурна регіональна практика зазнала значних змін, враховуючи потреби тимчасово переміщених осіб (ТПО) та виклики, з якими стикається суспільство. Однією з головних тенденцій стало пристосування культурних заходів до потреб ТПО. В багатьох регіонах відкриваються культурні центри, де проводяться різноманітні заходи, спрямовані на збереження культурної ідентичності та адаптацію до нових умов. Такі центри стають платформами для спілкування, навчання та підтримки, забезпечуючи людям можливість зберігати та розвивати свої культурні традиції, навіть перебуваючи далеко від рідних місць. Це допомагає їм відчувати себе частиною спільноти та знижує рівень стресу і тривоги. Крім того, в умовах переміщення населення стали популярними мобільні культурні програми, такі як мобільні бібліотеки, кінотеатри та мистецькі майстерні. Вони дозволяють організовувати культурні заходи без прив'язки до конкретного місця, що є надзвичайно важливим для людей, які постійно змінюють місце проживання. Такі програми забезпечують доступ до культурних ресурсів і сприяють підтримці морального духу населення. Зміна умов життя вимагала перегляду підходів до збереження та популяризації культурної спадщини. Зокрема, активно впроваджуються цифрові технології для збереження культурних артефактів та проведення віртуальних виставок. Це дозволяє зробити культурні цінності доступними для широкої аудиторії, незалежно від місця їх перебування. Онлайн-платформи стають важливим інструментом для популяризації культури та освіти, забезпечуючи доступ до культурного контенту навіть в умовах війни. Одним із нових напрямків стало створення культурно-освітніх програм, спрямованих на дітей та молодь. Ці програми допомагають дітям адаптуватися до нових умов, зберегти зв'язок з рідною культурою та отримати нові знання. Важливу роль відіграють творчі майстер-класи, які не лише розвивають творчі здібності, а й сприяють психологічній реабілітації. Важливою складовою сучасної культурної практики є співпраця з міжнародними організаціями та фондами. Вони надають фінансову

підтримку та допомагають реалізовувати культурні проекти, спрямовані на підтримку ТПО та збереження культурної спадщини. Міжнародна співпраця дозволяє залучати до реалізації проектів досвідчених фахівців та використовувати передові практики у сфері культури. Таким чином, розвиток культурної регіональної практики в умовах повномасштабного вторгнення характеризується значною адаптацією до нових умов, впровадженням інноваційних підходів та активною підтримкою ТПО. Це дозволяє зберегти культурну ідентичність, забезпечити доступ до культурних ресурсів та сприяти соціальній інтеграції [26].

Висновки до розділу 2.

Аналізуючи регіональну культурну практику в контексті сучасних інформаційних технологій, можна зробити кілька важливих висновків. По-перше, використання новітніх технологій у культурній сфері сприяє більш ефективному збереженню та популяризації культурної спадщини. Цифровізація дозволяє створювати віртуальні музеї, онлайн-виставки та архіви, що робить культурні цінності доступними для широкого кола аудиторії незалежно від її географічного розташування. Це особливо важливо в умовах війни, коли фізичний доступ до культурних об'єктів може бути обмеженим. По-друге, впровадження інформаційних технологій відкриває нові можливості для організації та проведення культурних заходів. Віртуальні платформи та соціальні мережі стають важливими інструментами для проведення фестивалів, концертів, лекцій та майстер-класів. Це дозволяє не лише зберігати культурне життя навіть в умовах кризи, а й розширювати його аудиторію за рахунок залучення учасників з різних регіонів та країн. По-третє, сучасні інформаційні технології сприяють розвитку нових форм культурного самовираження та творчості. Мобільні додатки, інтерактивні програми та цифрові інсталяції дозволяють художникам та митцям експериментувати з новими формами та засобами вираження, що збагачує культурне середовище та сприяє його динамічному розвитку. По-четверте,

робота з тимчасово переміщеними особами вимагає нових підходів та методів, які враховують їхні специфічні потреби та умови. Культурні програми, спрямовані на інтеграцію та підтримку ТПО, мають важливе значення для збереження їхньої культурної ідентичності та адаптації до нових умов. Це включає створення спеціалізованих культурних центрів, проведення мобільних культурних заходів та використання інформаційних технологій для підтримки зв'язків між переміщеними особами та їхньою культурною спадщиною. На завершення, сучасні інформаційні технології значно впливають на розвиток регіональної культурної практики, сприяючи збереженню культурної спадщини, розширенню аудиторії культурних заходів, розвитку нових форм творчості та підтримці тимчасово переміщених осіб. Впровадження цих технологій є важливим кроком до адаптації культурної сфери до сучасних викликів та умов, що дозволяє зберігати та розвивати культурне життя навіть в умовах кризи.

ВИСНОВКИ

Дослідження культурної регіональної практики на Тернопільщині в умовах дії реформи місцевого самоврядування виявило низку важливих аспектів, які відображають сучасний стан і перспективи розвитку культурної сфери регіону. Реформа децентралізації створила нові можливості для місцевих громад, водночас поставивши перед ними значні виклики.

Результати дослідження показують, що культурна діяльність у сучасних умовах є важливим елементом соціального та економічного розвитку громад. Децентралізація надала місцевим органам влади більше повноважень та ресурсів для розвитку культурної сфери. Зокрема, зростання місцевих бюджетів дозволило фінансувати нові культурні проекти, а також зберігати та популяризувати культурну спадщину регіону. Дослідження виявило, що реформа місцевого самоврядування сприяла зміцненню спроможності громад Тернопільщини. Формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ) дозволило ефективніше управляти місцевими ресурсами та залучати інвестиції в культурну сферу. Зокрема, успішне впровадження бюджетного контролю та збільшення доходів місцевих бюджетів створили сприятливі умови для розвитку культурних ініціатив. Аналіз культурного потенціалу Тернопільщини показав, що регіон має багату культурну спадщину, яка включає історичні пам'ятки, традиційні ремесла та культурні практики. Використання цього потенціалу в умовах децентралізації сприяє розвитку культурного туризму та економічного зростання регіону. Дослідження виявило низку проблем, пов'язаних зі збереженням культурної спадщини Тернопільщини. Серед основних викликів – недостатнє фінансування, браку професійних кадрів та інфраструктурні обмеження. Проте, нові форми фінансування та залучення громадськості до процесу збереження спадщини сприяють вирішенню цих проблем. Застосування сучасних інформаційних технологій дозволило розвивати нові форми культурної діяльності, зокрема, фестивального руху. Віртуальні заходи та онлайн-ресурси стали важливим

інструментом популяризації культурної спадщини регіону та залучення молоді до культурних ініціатив. Борщівська вишиванка є унікальним культурним феноменом, який привертає увагу не лише в Україні, але й за її межами. Дослідження показало, що збереження та популяризація таких культурних феноменів сприяє зміцненню національної ідентичності та розвитку культурного туризму.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку культурної практики в регіоні показав, що інтеграція сучасних інформаційних технологій та нових форм культурної діяльності є ключовими факторами успішного розвитку культурної сфери. Це включає цифровізацію культурної спадщини, створення онлайн-ресурсів та проведення віртуальних заходів. Реформа децентралізації створила нові можливості для розвитку культурної сфери на місцевому рівні, надавши громадам більше повноважень та ресурсів. Культурний потенціал Тернопільщини, зокрема історичні пам'ятки та традиційні ремесла, є важливим ресурсом для розвитку регіону, що сприяє економічному зростанню та соціальній згуртованості. Інтеграція сучасних інформаційних технологій у культурну діяльність відкриває нові можливості для популяризації культурної спадщини та залучення громадськості до культурних ініціатив. Збереження культурної спадщини є важливим завданням, яке потребує комплексного підходу, включаючи фінансову підтримку, розвиток інфраструктури та залучення професійних кадрів. Використання нових форм культурної діяльності, таких як віртуальні заходи та онлайн-ресурси, сприяє розширенню доступу до культурних послуг та підвищенню їхньої якості.

Дослідження підтверджує, що комплексний підхід до розвитку культурної сфери, який включає використання сучасних технологій та нових форм культурної діяльності, є ефективним інструментом для збереження та популяризації культурної спадщини Тернопільщини. Проведене дослідження культурної регіональної практики на Тернопільщині в умовах дії реформи місцевого самоврядування дозволило успішно досягти поставленої мети та

виконати всі визначені завдання. Метою дослідження було всебічне вивчення досвіду Тернопільщини щодо збереження і популяризації регіональної культурної спадщини в умовах сучасних викликів, зокрема військового конфлікту та реформи місцевого самоврядування. Проведений аналіз підтвердив, що реформа децентралізації суттєво вплинула на культурну сферу регіону, надавши громадам більше повноважень та ресурсів для розвитку культурних ініціатив. Також було виявлено, що інтеграція сучасних інформаційних технологій сприяє популяризації культурної спадщини та залученню широкої аудиторії до культурних заходів. Аналіз культурної діяльності показав, що Тернопільщина має значний культурний потенціал, який включає історичні пам'ятки, традиційні ремесла та культурні практики. Результати дослідження підтвердили, що децентралізація створила сприятливі умови для розвитку культурних проектів на місцевому рівні. Було ідентифіковано ключові культурні феномени, такі як Борщівська вишиванка, які мають значний вплив на культурну ідентичність регіону та сприяють розвитку культурного туризму.

Дослідження показало, що традиційно-побутова культура Тернопільщини залишається важливим елементом культурного життя регіону, а її збереження та популяризація потребують комплексного підходу та підтримки з боку місцевих громад. Було встановлено, що пісенна традиція є важливим елементом культурної спадщини регіону, яка сприяє збереженню національної ідентичності та залученню молоді до культурних заходів. Аналіз показав, що сучасний менеджмент та маркетинг відіграють ключову роль у популяризації культурної спадщини та залученні інвестицій у культурні проекти. На основі отриманих даних були розроблені рекомендації щодо збереження та популяризації культурної спадщини, які можуть бути використані для підвищення ефективності культурної політики на місцевому рівні.

Проведене дослідження підтвердило, що реформа децентралізації створила нові можливості для розвитку культурної сфери на Тернопільщині,

надавши громадам більше повноважень та ресурсів для реалізації культурних ініціатив. Інтеграція сучасних інформаційних технологій у культурну діяльність сприяє популяризації культурної спадщини та залученню широкої аудиторії до культурних заходів. Збереження та розвиток традиційно-побутової культури, а також використання сучасного менеджменту та маркетингу, є ключовими факторами успішного розвитку культурної сфери регіону. Таким чином, дослідження досягло своєї мети та виконало всі поставлені завдання, забезпечивши всебічне розуміння культурної регіональної практики на Тернопільщині в умовах сучасних викликів та реформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. «Дзвони Лемківщини»: історія створення, цікаві забави та особливості фестивалю лемківської культури. URL: <https://ternopilski.info/uk/eternal-4690-dzvony-lemkivshhyny-istoriya-stvorenniya-czikavi-zabavy-ta-osoblyvosti-festyvalyu-lemkivskoyi-kultury-trashed> (дата звернення: 29.05.2024).
2. Архітектура Тернопільщини сакральна. Тернопільщина. URL: <https://irp.te.ua/arhitektura-ternopilshhyny-sakralna/> (дата звернення: 05.04.2024).
3. Асоціація міст України. Формування спроможних територіальних громад : практ. посіб. 3-тє вид. Київ : Асоц. міст України, 2017. 67 с. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/otgbook3new_obgortka_i_blok.pdf (дата звернення: 04.04.2024).
4. Балута Р. Розвиток української культури у сучасних умовах. Universe - молодіжне Інтернет-радіо. URL: <https://universe.zp.ua/rozvitok-ukrainskoi-kulturi-u-suchasnih-umovah/> (дата звернення: 01.04.2024).
5. Біосоціальні ресурси Тернопільської області – *Історико-культурна спадщина Тернопільської області*. Vuzlit. URL: https://vuzlit.com/512265/biosotsialni_resursi_ternopilskoyi_oblasti#822 (дата звернення: 06.04.2024).
6. Бітюк І.М. Бердичевська О.О. Перспективи розвитку сфери культури у період воєнного стану. Scientific Bulletin of PUET: Economic Sciences. 2023. № 4(110). С. 96–99. URL: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2023-4-14> (дата звернення: 02.04.2024).
7. Боденчук Б. Децентралізація на Тернопільщині: переваги і недоліки. *Суспільне | Новини*. URL: <https://suspilne.media/ternopil/176424-decentralizacia-na-ternopilsini-perevagi-i-nedoliki/> (дата звернення: 04.04.2024).
8. Борщівська вишиванка: сучасні та старовинні схеми. URL: <https://www.dianaplus.com.ua/borshhivska-vishivanka-suchasni-ta-starovinni-sxemi/> (дата звернення: 29.05.2024).

9. Борщівська вишивка. *Збруч*. URL: <https://zbruc.eu/node/89382> (дата звернення: 29.05.2024).
10. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 03.04.2024).
11. Головна сторінка – Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка. *Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка*. URL: <https://muzei-gnatiuka.te.ua/> (дата звернення: 06.04.2024).
12. Головне упр. статистики у Тернопільській обл. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм у області : доповідь. Тернопіль : *Головне упр. статистики у Терноп. обл.*, 2015. URL: https://www.te.ukrstat.gov.ua/archiv_katalog_ty.html (дата звернення: 05.04.2024).
13. Григоренко Г. Культурний фронт під час війни. VoxUkraine | «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: <https://voxukraine.org/kulturnyj-front-pid-chas-vijny> (дата звернення: 02.04.2024).
14. Дударчук К. Історико-культурні гомогенні ресурси Тернопільської області: сучасний стан збереження і використання в міжнародному туризмі. *Історія української географії*. 2012. № 26. С. 123–127. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/dudarchuk.htm (дата звернення: 05.04.2024).
15. Економічна привабливість української культури : аналіт. доп. Київ : ФОП Лопатіна О. О., 2019. 112 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Special_research/2019_UCF_report_full.pdf (дата звернення: 02.04.2024).
16. Загальна інформація. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.ua/about> (дата звернення: 04.04.2024).
17. Загальна характеристика Тернопільської області. Тернопільська обласна громадська організація «ЗА ЧИСТЕ МІСТО!». URL: <https://zachystemisto.te.ua/ternopil/general> (дата звернення: 05.04.2024).
18. Історія фестивалю Файне місто. URL: <https://fainemisto.com.ua/history/> (дата звернення: 28.05.2024).

19. Кисіль А. 5 кращих фестивалів року на Тернопільщині (фото). Терен. URL: https://teren.in.ua/news/5-krashchih-festivaliv-roku-na-ternopilshchini-foto_389111.html (дата звернення: 28.05.2024).
20. Кіндрачук Н. М. Історико-культурна спадщина Тернопільської області: сучасний стан та перспективи використання в туризмі. *Записки історичного факультету*. URL: <http://zif.onu.edu.ua/article/view/63305> (дата звернення: 28.05.2024).
21. Книга, що привідкрила розгадку борщівської вишивки - 20 хвилин. *20 хвилин – Новини Тернополя*. URL: <https://te.20minut.ua/Kult-podii/kniga-scho-prividkrila-rozgadku-borschivskoyi-vishivki-10943785.html> (дата звернення: 29.05.2024).
22. Культура. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.ua/culture> (дата звернення: 04.04.2024).
23. Культурна діяльність. Технічна енциклопедія TechTrend. URL: <https://techtrend.com.ua/index.php?newsid=3607> (дата звернення: 01.04.2024).
24. Культурна та мистецька діяльність під час війни / Практики. BiggggIdea. URL: <https://biggggidea.com/practices/kulturna-ta-mistetska-diyalnist-pid-chas-vijni/> (дата звернення: 01.04.2024).
25. Кучина Н.І., Глушук О.Г., Манелюк Д.І. Проблеми і перспективи розвитку сучасної культурно-дозвілдової сфери: вітчизняний досвід. *World Science*. 2020. Т. 1, № 2(54). С. 54–59. URL: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6931 (дата звернення: 29.05.2024).
26. Масенко В. Новий рекорд «Мавки»: телевізійний показ мультфільму подивилися 1,18 млн глядачів – 1+1 Media – Forbes.ua. Forbes.ua | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL: <https://forbes.ua/news/noviy-rekord-mavki-televizivniy-pokaz-multfilmu-podivilisya-118-mln-glyadachiv-11-media-04012024-18321> (дата звернення: 03.04.2024).
27. Матвійчук О. Є. Соціокультурна діяльність бібліотек: термінологічний аспект. Київський столичний університет ім. Б. Грінченка. 2016. С. 1–12. URL: <https://>

elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3050/1/Matviychuk_O_1.pdf (дата звернення: 01.04.2024).

28. Меморіальний музей С. Крушельницької – Біла. Відпочинок в Карпатах. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/te/to/bila/museums/music/> (дата звернення: 06.04.2024).

29. Меморіальний музей-садиба Леся Курбаса – Тернопільська обласна бібліотека для молоді. *Тернопільська обласна бібліотека для молоді*. URL: <https://tobm.org.ua/memorialnyj-muzej-sadyba-lesya-kurbasa/> (дата звернення: 06.04.2024).

30. Мотиви борщівської вишиванки – незвичні чорні візерунки. Дзеркало Коломиї | Новини Коломиї | *Новини Коломиїщини*. URL: <https://dzerkalo.media/news/motivi-borschivskoi-vishivanki-nezvichni-chorni-vizerunki> (дата звернення: 29.05.2024).

31. Музей Богдана Лепкого – Тернопільська обласна бібліотека для молоді. *Тернопільська обласна бібліотека для молоді*. URL: <https://tobm.org.ua/muzej-bogdana-lepkogo/> (дата звернення: 06.04.2024).

32. Наконечна Ю., Демко В. С. Економічні можливості України фінансувати заклади культури. *Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-прак. Інтернет-конф., м. Умань, 30 жовт. 2023 р. Умань, 2023. С. 50–53. URL: http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/17391/1/Nakonechnaya_konf_Uman.pdf (дата звернення: 02.04.2024).

33. Перелік пам'яток культурної спадщини Тернопільської області місцевого значення станом на 01.01.2024. URL: <https://www.centrapamiatok.te.ua/assets/files/registr/mz.pdf> (дата звернення: 28.05.2024).

34. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 1 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 03.04.2024).

35. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII : станом на 31 груд. 2023 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 01.04.2024).

36. Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 р. № 928. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-2009-п#Text> (дата звернення: 28.05.2024).

37. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI : станом на 21 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 01.04.2024).

38. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури - стратегії реформ : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 01.02.2016 р. № 119-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-р#Text> (дата звернення: 03.04.2024).

39. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-р#Text> (дата звернення: 03.04.2024).

40. Про Український культурний фонд : Закон України від 23.03.2017 р. № 1976-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

41. Реєстри та переліки культурних пам'яток Тернопільської області. Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини. URL: <https://www.centrramiatok.te.ua/documents/reestri-ta-pereliki> (дата звернення: 29.05.2024).

42. Реформа децентралізації Дорожня карта. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL: https://mtu.gov.ua/files/Дорожня_карта_децентралізації.pdf (дата звернення: 04.04.2024).

43. Стецько Н. П. Формування стратегії розвитку туризму Тернопільської області. *Наук. зап. Тернопіль. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка.*

Серія : *Географія*. 2017. № 2. С. 86–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUg_2017_2_15 (дата звернення: 05.04.2024).

44. Суспільне Тернопіль. Децентралізація на Тернопільщині: переваги і недоліки | «Дебати», 2021. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=e8-2u5UX0kw> (дата звернення: 04.04.2024).

45. Суть реформи органів місцевого самоврядування (децентралізації). МЦПД. URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_decentralizaciya.pdf (дата звернення: 03.04.2024).

46. Телеуця В. Основні чинники збереження фольклорної традиції в умовах сучасного міста (на прикладі фольклору Подунав'я). *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. XXIII. С. 279–288. URL: <https://litmisto.org.ua/?p=25095> (дата звернення: 05.04.2024).

47. Тернопільська область – Райони. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.ua/areas/0352?page=2> (дата звернення: 04.04.2024).

48. Тимощук М. Культурна та мистецька діяльність під час війни / Практики. BiggggIdea. URL: <https://biggggidea.com/practices/kulturna-ta-mistetska-diyalnist-pid-chas-vijni/> (дата звернення: 02.04.2024).

49. Українська культура в європейському контексті / Ю. Богуцький та ін. Київ : Знання, 2007. 679 с. URL: https://pidru4niki.com/10310208/kulturologiya/suchasni_kulturni_praktiki (дата звернення: 02.04.2024).

50. Cultural activities | UNESCO UIS. UNESCO UIS. URL: <https://uis.unesco.org/en/glossary-term/cultural-activities> (дата звернення: 02.04.2024).

51. Cultural activity participation and associations with self-perceived health, life-satisfaction and mental health: the Young HUNT Study, Norway / E. Hansen та ін. *BMC Public Health*. 2015. С. 1–8. URL: <https://d-nb.info/1121912974/34> (дата звернення: 02.04.2024).

52. Drobush L. V. The implementation of cultural rights at the level of territorial communities in the context of decentralization reform. Actual problems

of native jurisprudence. 2022. № 3. С. 22–27. URL: <https://doi.org/10.32782/392291> (дата звернення: 04.04.2024).

53. Hammonds W. Culture and democracy, the evidence How citizens' participation in cultural activities enhances civic engagement, democracy and social cohesion : lessons from international research. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2023. 140 с. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/07370fba-110d-11ee-b12e-01aa75ed71a1/language-en> (дата звернення: 02.04.2024).

54. Muzychka Y. O., Taran O. L. Development of traveling potential of Ternopilsk region. *Young Scientist*. 2018. Т. 64. С. 659–665. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-149> (дата звернення: 05.04.2024).

55. Tjarve B., Zemīte I. The Role of Cultural Activities in Community Development. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 2016. Т. 64, № 6. С. 2151–2160. URL: <https://doi.org/10.11118/actaun201664062151> (дата звернення: 01.04.2024).

56. Venher-Rushchenko Y. Prospective directions for the development of the cultural sphere in conditions of decentralization. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration*. 2023. Т. 18, № 2. С. 5–11. URL: <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2023/18-1/14> (дата звернення: 29.05.2024).